

Taina Varjus

KUVAUS PÄIVÄTOIMINNAN ALOITTAMISESTA

Kuntoutus
Ylempi AMK
2019

KUVAUS PÄIVÄTOIMINNAN ALOITTAMISESTA

Varjus, Taina
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Kuntoutus, ylempi AMK
Tammikuu 2019
Sivumäärä: 39
Liitteitä: 4

Asiasanat: kehitysvammainen, päivätoiminta, osallisuus

Kuvaus päivätoiminnan aloittamisesta -opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvata uuden alkavan kehitysvammaisten päivätoimintapalvelun muodostumista osaksi Rauman kaupungin palvelutarjontaa. Tavoitteena oli luoda päivätoiminnan sisällöt ja työmuodot yhteistyössä työyhteisön, asiakkaiden ja heidän läheistensä kanssa. Tutkimustehävänä oli hankkia tietoa asiakkaiden toiveista ja tarpeista, sekä osallistaa päivätoiminnan henkilökuntaa kehittämiseen toiminnan alusta alkaen.

Lähestymistapa tutkimuksessa oli toimintatutkimuksellinen. Aineistoa hankittiin muistiinpanoja keräämällä arjen tilanteista, palavereista, keskusteluista, tutustumiskäynneiltä ja kahden asiakkaan välittömän asiakaspalautteen kautta sekä läheistenillan keskustelutilaisuudesta.

Asiakkaat olivat pääsääntöisesti tyytyväisiä tarjottavaan toimintaan. Heidän mielestään oli tärkeää saada kertoa toiveistaan ja tarpeistaan henkilökunnalle. Läheiset pitivät toimintaamme monipuolisena. Läheisten tärkeimmiksi toiveiksi toimintaamme kohtaan nousivat liikunnallinen toiminta sekä musiikki.

DESCRIPTION OF STARTING DAYTIME ACTIVITIES

Varjus, Taina

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in Rehabilitation, Master's Degree

January 2019

Number of pages: 39

Appendixes: 4

Keywords: intellectually disabled, daytime activities, participation

The purpose of the thesis was to describe the establishment of a new daytime activity service for people with intellectual disabilities as a part of services offered by the city of Rauma. The aim was to develop the content and forms of work in daytime activities in collaboration with the customers and their family members as well as with the work community. The research task was to collect information about the wishes and the needs of the customers, and to participate the personnel of the daytime activities' service in the development from the very beginning.

The approach used in the research was action research. The material was collected by taking notes of everyday situations, meetings, discussions, from tours, customer feedback from two customers and in a conversation at the family member's meeting.

Customers were mainly pleased with the service offering. They felt it was important to be able to tell their wishes and needs to the personnel. The family members considered our activities as versatile. The most important wishes of the family members for our activities were exercise activities and music.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	KEHITTÄMISTYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET.....	6
3	NYKYTILA JA HISTORIAA	8
3.1	Toimintakeskus Toimelan nykytila.....	8
3.2	Kehitysvammahuollon vaiheita historiasta nykypäivään.....	9
4	KEHITTÄMISEN LÄHTÖKOHDAT.....	12
4.1	Käsitelmääritys	12
4.1.1	Kehitysvammaisten päivätoiminta	12
4.1.2	Osallisuus	12
4.1.3	Yhdenvertaisuus	13
4.2	Asiakaslähtöinen toiminta ja tavoitteen asettaminen.....	13
4.3	Kuntouttava päivätoiminta.....	17
5	KEHITTÄMISMENETELMÄT	18
5.1	Toimintatutkimus lähestymistapana	18
5.2	Aineiston keruu.....	21
6	TUTKIMUKSEN KULKU JA TULOKSET	23
6.1	Uuden toiminnan suunnitteluvaihe	23
6.2	Toimintavaihe: asiakkaat saapuvat palveluihin	27
6.3	Havainnointivaihe	30
6.3.1	Asiakasnäkemyksen kerääminen.....	31
6.3.2	Läheistenillan keskustelutilaisuus	32
6.4	Reflektio.....	33
7	POHDINTA.....	35
	LÄHTEET.....	40
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Rauman kaupungin kehitysvamma palveluista on puuttunut vaikeasti kehitysvammaisten aikuisikäisten päivätoiminta. Tähän saatiin muutos, kun entinen Naulan työkeskus sai uudet isommat tilat toukokuussa 2018. Samalla uudeksi nimeksi tuli Toimintakeskus Toimela. Tässä opinnäytetyössä kuvataan päivätoiminnan alkamisen vaiheita helmikuusta syyskuuhun 2018.

Tällä hetkellä kehitysvammatyössä panostetaan käyttäjäasiakkaiden osallisuuteen ja vaikuttamismahdollisuuksiin yhteiskunnan yhdenvertaisina kansalaisina. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista on ensimmäinen laaja ihmisoikeussopimus (13.12.2006), jolla kielletään vammaisuuden perusteella tapahtuva syrjintä sekä edistetään yhdenvertaista kohtelua. Sopimuksessa lisäksi vahvistetaan vammaisten henkilöiden oikeuksia sekä päätöskykyä omassa elämässään. Ihmisoikeusperusteisessa lähestymistavassa korostetaan vammaisten henkilöiden yhteiskunnassa toimimista aktiivisina sekä täyttä osallistumista, osallisuutta ja tasa-arvoa. (YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja 2015, 1, 4-6.) Suomen vammaispoliittisella ohjelmalla (VAMPO 2010-2015) tavoiteltiin muun muassa vammaisten henkilöiden sosioekonomisen aseman parantamista sekä yhteiskunnan esteettömyyden lisäämistä (Sosiaali- ja terveysministeriön www-sivut 2018a). EU:n vammaisstrategialla pyritään vammaisten esteiden poistamiseen lisäämällä tietoisuutta vammaisasiosta yhteiskunnassa sekä vammaisten tietoisuutta oikeuksistaan sekä lisäämällä taloudellista tukea. (Euroopan vammaisstrategia 2010-2020, 4, 10-11.) Suomen kansallisessa toimintaohjelmassa, Oikeus osallisuuteen ja yhdenvertaisuuteen: YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen kansallinen toimintaohjelma 2018–2019, pyritään konkreettisiin toimiin tavoitteiden saavuttamiseksi. (Euroopan vammaisstrategia 2010-2020, 5-6, 9-10.) Julkisella vallalla katsotaan olevan velvollisuus edistää vammaisten ihmisten mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan, jossa vammaisella on mahdollisuus vaikuttaa omien asioiden päätöksentekoon heille ymmärrettävässä muodossa (Suomen vammaispoliittinen ohjelma 2010, 55-57).

Tässä opinnäytetyössä halusin, että uuden päivätoiminnan toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa huomioidaan käyttäjäasiakkaiden mielipiteet, toiveet ja tavoitteet, jolloin kehitysvammaisten osallisuus, osallistuminen ja vaikuttamismahdollisuudet lisääntyvät. Tällä tavalla toiminnasta saadaan asiakaslähtoisempää ja laadukkaampaa.

2 KEHITTÄMISTYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Tämän kehittämistyön tarkoituksena oli kuvata uuden alkavan kehitysvammaisten päivätoiminnan muotoutumista osaksi Rauman kaupungin kehitysvammaisten palvelutarjontaa. Tavoitteena oli luoda päivätoiminnan sisällöt ja työmuodot yhteistyössä työyhteisön, asiakkaiden ja heidän läheistensä kanssa. Tutkimustehtävänä oli hankkia tietoa asiakkaiden toiveista ja tarpeista, sekä osallistaa päivätoiminnan henkilökuntaa kehittämiseen toiminnan alusta alkaen. Opinnäytetyöni lähestymistapa oli toimintatutkimuksellinen.

Lisäksi tavoitteena oli asiakkaiden osallisuuden lisääminen ja tavoitteiden asettelu. Halusin tuoda esille, miten asiakkaiden osallisuus, osallistuminen ja vaikuttamisen mahdollisuudet sekä toiveet, tarpeet ja tavoitteet on huomioitu arjessa ja miten ne ovat muodostuneet. Osallistamalla työyhteisöä ja asiakkaita saadaan perustettua asiakaslähtöinen päivätoimintayksikkö. Tavoitteet saavutettiin tutustumalla asiakkaisiin, suunnittelemalla tarjottavaa ohjelmaa, pitämällä asiakas- sekä päivätoimintapalavereja, välittömän asiakaspalautteen kautta, asiakkaiden läheisten palautteen kautta läheistenilasta, toiminnan arvioinnilla ja tutustumiskäynneillä vastaaviin yksikköihin.

Asiakkaiden kokemusten hyödyntämistä ja heidät mukaan ottamista omien palveluiden kehittämistyöhön tarvitaan. Asiakkaiden mahdollisuudet vaikuttaa palvelujen rakenteelliseen ja sisällölliseen uudistamiseen lisäävät palvelujen asiakaslähtöisyyttä ja läpinäkyvyyttä. Tällöin asiakkaiden osaaminen ja mukaan ottaminen auttavat uusien

palvelujen suunnittelussa ja muotoilussa sekä palvelujen toimivuuden arvioinnissa. Asiakkaan roolia kehittäjäasiakkaana voidaan hyödyntää näin kehittäjänä ja vaikuttajana yhteistyössä ammattilaisten kanssa. Täten asiakas nähdään uudessa roolissa osavana ja osallisena kansalaisena. Asiakkaiden mielipiteet, osallisuus ja heidän vaikuttajaroolinsa näkyvät yhä useammin myös virallisina päämäärinä palvelujärjestelmissä. (Niskala, Kairala & Pohjola 2017, 8-9.) Palveluja käyttävien asiakkaiden näkeminen kehittäjinä edellyttää luottamista asiakkaiden harkintakykyyn, itsesääteelyyn, voimavaroihin ja päätöksentekokykyyn omassa asiassaan. Näin toimiessa voidaan välttyä palvelujen käyttäjien liialliselta suojelemiselta antamalla vastuuta palvelun käyttäjälle. (Miettinen, Romakkaniemi & Laitinen 2017, 25.)

Villbergin mukaan (2017, 33) kehitysvammaisten työelämämotivaation selvittämiseen tarvitaan omakohtaista kokeilemisen mahdollisuutta. Haasteeksi nousee se, ettei kehitysvammaisilla yleensä ole tällaisten valintojen edellyttämiä käsityksiä työelämästä, työtehtävistä, omista taidoista tai saamastaan palvelusta. Kehitysvammatyössä voidaan hyödyntää myös niin sanottua ”yksilökeskeisen elämänsuunnittelun”-menetelmää, josta selviää muun muassa taustatiedot, tukiverkostot ja elämäntilanteet visualisten mallien ja elämänpolkukarttojen avulla. (Villberg 2017, 33.) Myös Onnistuneita valintoja-hankkeessa huomattiin yksilökeskeistä suunnittelua tehtäessä, että kehitysvammaisilla oli haasteita toivoa itselleen mitään sellaista mistä heillä ei ollut omakohtaista konkreettista kokemusta. Tämän takia heille tarjottiin uusia kokemuksia. (Harjajärvi 2015, 109-110.) Myös päivätoiminnassa haasteeksi nousee se, että asiakkaalta saattaa puuttua käsitys siitä, mitä päivätoiminta voisi hänen kohdallaan olla. Päivätoiminnan suunnittelussa pyrimmekin huomioimaan mahdolliset asiakkaiden toiveet päivätoiminnan sisällöstä. Täten asiakkaat saivat kokemuksia vaihtoehdoista. Tavoitteena on, että asiakkaat saavat osallistuessaan toimintaan toimia arjessa valiten itselle mieluista toimintaa. Toiminta voi olla henkilökunnan suunnittelemaa mutta toivon myös asiakkaiden vaikuttavan toiveillaan palvelun muodostumiseen.

Koska olen itse yksi työntekijöistä, olen vaikuttanut oman työni kehittämiseen, vaikka olenkin ollut ”tutkijan” roolissa. Uuden päivätoimintayksikön aloittamiseen sisältyy

työntekijöiden oman työnsä suunnittelua ja kehittämistä, joten kaikki kolme päivätoiminnan työntekijää ovat olleet mukana kehittämistyössä. Matkan varrella on tullut esiin myös asioita, joihin ei ole voinut ennalta varautua, esimerkiksi muuton viivästyminen, joka on vaikuttanut opinnäytetyön alkuperäisen suunnitelman muuttumiseen. Opinnäytetyön lopputulos kertoo sen tilanteen, mihin olimme päässeet 1.2.2018 alkaen suunnitteluvaiheesta syyskuun 2018 lopussa tapahtuneeseen toiminnan reflektointivaiheeseen, jolloin kaikkein tärkeimmät asiat toiminnan aloittamisesta oli mielestäni tullut kuvattua. Työn kehittäminen tulee kuitenkin jatkumaan opinnäytetyöhön liittyvän kehittämistyön jälkeen. Opinnäytetyön tulos on kuvaus uuden päivätoiminnan aloittamisesta. Lisäksi tuotoksina on esimerkiksi työvälineitä, työelämän käytäntöjä ja toimintoja.

3 NYKYTILA JA HISTORIAA

3.1 Toimintakeskus Toimelan nykytila

Rauman kaupungin Toimintakeskus Toimela on vammaispalvelujen alaista toimintaa. Vammaispalvelujen tavoitteina ovat vammaisten elinolojen edistäminen ja seuranta sekä pyrkimys ehkäistä epäkohtien syntyminen ja poistaa haittoja, jotka rajoittavat vammaisten toimintamahdollisuuksia. Rauman kaupunki tuottaa erityishuoltopalveluina työtoimintaa ja uutena toimintana vaikeasti kehitysvammaisten päivätoimintaa. Toimintakeskus Toimelan päivä- ja työtoiminnan tarkoituksena on edistää kehitysvammaisten yhteiskunnallista sopeutumista sekä tarjota heille mielekästä työtä ja toimintaa. Toimelan toiminta on tarkoitettu aikuisille kehitysvammaisille. Toiminnalla tuetaan kehitysvammaisen sosiaalisia taitoja ja itsenäisyyttä sekä tuetaan asiakkaiden toimintakykyä ja kokonaisvaltaista elämänhallintaa. Palvelujen piiriin tullaan ensisijaisesti kaupungin vammaispalvelujen kautta sosiaalityöntekijän tai sosiaaliohjaajan sekä Toimelan esimiehen ohjaamana. Asiakkaille tehdään palvelusuunnitelma. Kaupunki ostaa lisäksi erityishuoltopalveluja Satakunnan sairaanhoitopiirin sosiaalipalveluista ja yksityisiltä palvelun tuottajilta sekä muilta kunnilta. (Rauman kaupungin www-sivut 2018.) Entisen Naulan työkeskuksen toiminta Valajantiellä loppui 27.4.2018, jonka jälkeen toiminta siirtyi uusiin tiloihin Sinkokadulle. Samalla Naulan

työkeskus nimenä siirtyi historiaan ja uudeksi toimipisteen nimeksi valittiin Toimintakeskus Toimela.

Toimintakeskus Toimelassa aloitti kesäkuussa 2018 uutena palveluna kehitysvammaisten aikuisten päivätoimintaryhmä. Päivätoimintaryhmä on tarkoitettu vaikeammin kehitysvammaisille, joilla tuen tarve on suuri. Aikaisemmin palveluita oli ostettu yksityisiltä palveluntarjoajilta tai naapurikunnilta. Osa päivätoimintaan tulevista asiakkaista tuli ostopalveluista siirrettynä kaupungin omaan toimintaan ja osa ei ollut työtai päivätoimintapalvelujen piirissä ollenkaan. Syyskuun 2018 loppuun mennessä olimme saaneet päivätoimintaan 13 asiakasta. Päivätoiminnassa on kolme työntekijää, jotka palkattiin työtehtäviin 1.2.2018 alkaen ja joista yksi on tämän opinnäytetyön tekijä. Koska päivätoiminta Rauman kaupungin omana toimintana on uusi palvelu, mielestäni toiminnan aloittamisesta oli mielenkiintoista tehdä kuvaus, mitä se pitäisi sisältää. Toimintakeskus Toimelan esimiehen Minna Gustafssonin mukaan opinnäytetyön kehittämistoiminnoilla saataisiin päivätoiminnan henkilökunta tehokkaammin sitoutettua kehittämään ryhmän toimintaa ja kokemaan, että kaikki ovat mukana kehittämässä ja kaikkien näkemykset ovat tarpeellisia ja merkittäviä. Samalla myös läheiset kokevat saavansa vaikuttaa kehitysvammaisensa päivätoimintaan ja ryhmäläiset itsekin.

3.2 Kehitysvammahuollon vaiheita historiasta nykypäivään

Satakunnassa erityishuollon palvelut katsotaan alkaneen 26.1.1959 Porin Diakonialaitoksen toimesta, jolloin perustettiin vajaamieliskoti Hoivakoti Poriin. Myöhemmin laitos siirtyi Antinkartanoon Ulvilaan. Yhteiskunnan tehtäväksi vajaamielishuolto säädettiin vajaamielislaille vuonna 1958. Laitoskeskeisen ajattelun vuoksi laitos oli ainoa vaihtoehto kehitysvammaiselle kodin lisäksi. 60-luvun alussa aloitettiin opetustoiminta ja työtoiminta lisääntyi. Vuonna 1963 aloitettiin avohuollon ohjaustoiminta kodeissa ja vuonna 1969 saadulla valtionapupäätöksellä saatiin päivätoiminnasta säännöllistä. Toimintayksiköistä käytettiin tällöin nimitystä päivähuoltola, jossa kehitys-

vammaiset tekivät töitä ja osallistuivat kuntouttavaan toimintaan. Vuonna 1972 Raamalla alkoi työtoiminta, Naulan päivähuoltola, jonka hallinnosta vastasivat Rauman kaupunki, maalaiskunta ja seurakunta. Työtoimintana tehtiin alihankintatöitä, kuten pakkaus- ja kokoonpanotöitä sekä omina töinä mattoja sekä neule- ja virkkaustöitä. Vuonna 1978 toiminta siirtyi osaksi Antinkartanon toimintaa. Vammaisten ja kehitysvammaisten yhteinen suojatyökeskus Raumalle valmistui vuonna 1981. Rauman työkeskus siirtyi 2000-luvun alussa Rauman kaupungin omaksi toiminnaksi. (Rajala 2016, 7, 21, 36, 40, 42-43, 49, 53, 60-61, 72, 173.)

50- ja 60 -luvulla kehitysvammahuollossa vallitsi laitospainotteinen suuntaus. Tästä laitosparadigmasta on siirrytty kuntoutusta sekä avohuoltoa suosivaan ajattelutapaan. Tästä suuntaus on menossa kohti tukipainotteista ajattelutapaa. (Ladonlahti 2011, 34.) Vammaishuollon muutos on lähtöisin vaatimuksesta vammaisten yhdenvertaisista mahdollisuuksista, jonka perusteella vammaisilla henkilöillä on oikeus elää ja toimia samoissa ympäristöissä kuin muutkin sekä saada siihen tarvittaessa tukea. Tämän vuoksi tavoitteena on, että tulevaisuudessa palvelut koostuvat tukitoimista, jotka auttavat vammaista henkilöä elämään ja toimimaan itse toivomallaan tavalla. Tukimallisissa vammaisissa henkilöissä itse on täysivaltainen palvelujen käyttäjä ja palvelut suunnitellaan hänen ja hänen läheistensä toiveiden pohjalta. Kehitysvammaisten aikuisten palvelusuunnittelussa konkreettisesti tämän toteutumista tuetaan tulevaisuuden suunnittelulla, joka lähtee käyttäjän toiveista käsin. (Lehtinen 2011, 55-56.)

Kehitysvammahuollon asiakaslähtöisyyden ja laadun parantamisen vuoksi Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunta, KVANK, on asettanut kehitysvammaisten osallisuutta ja työllisyyttä edistävälle toiminnalle laatukriteerit. Osallisuutta ja työllisyyttä edistävällä toiminnalla tarkoitetaan tämän hetkisiä kehitysvammapalveluita, kuten työ- ja päivätoimintaa. Laatukriteerien tavoitteina ovat päiväaikaisen toiminnan palvelujen ja toimintakäytäntöjen kehittäminen sekä heikossa työmarkkina-asemassa olevien toimintakyvyn ja työllistymisen edistäminen. (Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunnan www-sivut 2018.) Osallisuutta ja työllisyyttä edistävän toiminnan laatukriteerit työstettiin vuosina 2013-2015. Laatukriteerien käyttötarkoituksena on palveluntuottajien palvelujen kehittäminen niin, että lisätään vammaisten henkilöiden

osallisuutta ja työllistymistä. Laatuksiteereiden aihealueissa painotetaan tuen antamista kehitysvammaiselle. Tukea kehitysvammaisen voi tarvita muun muassa valintoja ja suunnitelmia tehdessään, elämänmuutoksissa ja siirtymävaiheissa, lähiyhteisöihin liittymisessä, itsenäisyyden, terveyden ja hyvinvoinnin saavuttamisessa, itseilmaisussa ja luovuudessa, sosiaalisissa tilanteissa sekä palvelujen sisältöihin ja toimintatapoihin vaikuttamisessa. (Osallisuutta ja työllisyyttä edistävän toiminnan laatuksiteerit, 1, 3.)

Viime vuosina on toteutettu vammaistyöhön liittyviä hankkeita, joissa asiakkaan osallisuus, vuorovaikutus, vaikuttamisen mahdollisuudet, omista asioistaan päättäminen, itsemääräämisoikeus sekä toiveiden huomioiminen ovat olleet kehittämisen alla. Monessa hankkeessa on lähdetty liikkeelle arjesta nouseviin kehittämistarpeisiin. Valtakunnallisella tasolla on käynnissä hallituksen kärkihanke, Palvelut asiakaslähtöisiksi -hanke vuosille 2016-2018, jolla tavoitellaan asiakkaan parempaa tuensaantia toimintakyvyn ylläpitämiseen ja omahoitoon sekä sotepalvelujen parempaa löytämistä. Hankkeella uudistetaan sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaprosesseja ja nostetaan asiakas keskiöön, jolla tavoitellaan asiakkaiden osallistumista palvelujen suunnitteluun, kehittämiseen, arviointiin ja päätöksentekoon. (Sosiaali- ja terveysministeriön www-sivut 2018.) Osallisuuden varmistaminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen vammaissosiaalityön asiakasprosessissa -hankkeella eli VamO -hankkeella (1.9.2016-31.8.2019) kehitetään valtakunnallisesti yhdenvertaisia, asiakkaan osallisuutta tukevia ja tutkimukselliseen tietoon perustuvia vammaissosiaalityön käytäntöjä. Hankkeessa hyödynnetään vammaisten kokemustietoa sekä kehittämisideoita ja toiveita osallisuudesta. (Lapin yliopiston www-sivut 2018.)

4 KEHITTÄMISEN LÄHTÖKOHDAT

4.1 Käsitelmääritys

Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan kehitysvammaisille tarkoitettua päivätoimintaa, jonka järjestämisvastuu on kunnilla. Tarkastelunäkökulmana on asiakkaiden osallisuuden ja yhdenvertaisuuden lisääminen yhteiskunnassa.

4.1.1 Kehitysvammaisten päivätoiminta

Kehitysvammaisten erityishuoltolain kautta henkilöllä, jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden tai vamman vuoksi, on oikeus saada tarvitsemiaan palveluja. (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977, 1§). Erityishuoltoon kuuluvia palveluja ovat muun muassa kehitysvammaisten työtoiminta ja päivätoiminta. Päivätoiminnalla tuetaan itsenäistä elämässä selviytymistä, edistetään sosiaalista vuorovaikutusta sekä vahvistetaan niitä taitoja, joita kaikkein vaikeimmin vammaiset henkilöt tarvitsevat arkielämän toiminnoissa selviytyäkseen. Lisäksi päivätoiminnalla lisätään vaikeasti vammaisten kontakteja asunnon ulkopuolelle. Erityishuoltolain mukainen päivätoiminta ja siihen kuuluva kuljetus ovat asiakkaalle maksuttomia. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2015.) Päivätoimintaa on järjestettävä viitenä päivänä viikossa tai tätä harvemmin, jos siihen on vaikeavammaisesta johtuva syy (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 380/1987, 8b§).

4.1.2 Osallisuus

Osallisuudella tarkoitetaan kokemusta mukanaolosta, vaikuttamisesta sekä huolenpidosta ja yhteisesti rakennetusta hyvinvoinnista osalliseksi pääsemisestä. Sosiaali- ja terveystieteillä tuetaan osallisuutta ja ihmisarvoista elämää yhteiskunnassa. (Sosiaali- ja terveysministeriön www-sivut 2018b.) Osallisuutta lisää muun muassa päätös-

valta omassa elämässä, mahdollisuus säädellä tekemisiään ja olemistaan sekä toimintaympäristön ymmärrettävyys, hallittavuus ja ennakoitavuus. Lisäksi osallisuutta lisää vaikuttamismahdollisuudet esimerkiksi ryhmätoimintaan tai palveluihin. (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 2017, 5.) Sosiaalisella osallisuudella tarkoitetaan kokemuksellista osallistumista arjen toiminnoissa ja yhteisöissä (Lindh, Linnakangas & Laitinen 2017, 114). Jokainen ihminen tarvitsee kuulumista sosiaalisiin suhteisiin ja yhteisöihin. Yhteiskunnallisella osallisuudella tarkoitetaan ihmisen mukaan ottamista ja oma-aloitteista mukaantuloa yhteisten asioiden, kuten palveluiden, suunnitteluun ja kehittämiseen. (Pohjola 2017, 310-311.) Palveluosallisuudella tarkoitetaan asiakkaan kokemustiedon huomioon ottamista palvelujärjestelmässä sekä tiedonsaantimahdollisuutta palveluista ja niihin pääsyn edellytyksistä. Lisäksi siihen liittyy asiakkaan mahdollisuus osallistua palvelusuunnitteluprosesseihin ja vaikuttaa palvelujen toteutukseen, sisältöihin ja palvelupäätöksiin. (Lindh, Linnakangas & Laitinen 2017, 114.)

4.1.3 Yhdenvertaisuus

Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan sitä, että ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä sekä ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella (Suomen perustuslaki 731/1999, 6§). Yhdenvertaisuusvaltuutetun Kirsi Pimiän mukaan yhdenvertaisuus lisää osallisuutta ja oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa. Sillä ehkäistään syrjäytymistä ja yhteiskunnan ulkopuolelle jäämisestä johtuvia ongelmia. Pimiän mukaan suomalaiseen demokratiiaan kuuluu pyrkimys yhdenvertaisuuteen. (Yhdenvertaisuus.fi www-sivut 2018.)

4.2 Asiakaslähtöinen toiminta ja tavoitteen asettaminen

Sosiaalihuoltolaki (1201/2014) ja laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (821/2000) edistävät asiakaslähtöisyyttä vähentämällä eriarvoisuutta, edistämällä osallisuutta sekä turvaamalla yhdenvertaiset, riittävät ja laadukkaat sosiaalipalvelut. Laeilla tuetaan asiakkaan edun huomioimista sosiaalihuollon toimintatavoissa ja ratkaisuisissa. Täten sosiaalihuollossa on otettava huomioon asiakkaan toivomukset, mie-

lipiteet, itsemääräämisoikeus, mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa palvelujensa suunnitteluun ja toteutukseen. Lisäksi asiakkaalle on selvitettävä hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot ja niiden vaikutukset. (Sosiaalihuoltolaki 4§) (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 821/2000, 1§, 4§, 5§, 8§.)

Asiakas on nähty historiallisesti yleensä palveluiden kohteena: avuntarvitsijana ja mahdollisesti poikkeavana. Asiakkaan voimavaralähtöinen näkeminen oman elämänsä ja palveluidensa subjektina ja toimijana vaatii suhtautumiseen muutosta asiakkaan kohtaamisessa. Palveluja suunniteltaessa tarvitaan ihmisen ja hänen elämänsä tarpeista lähtevää ajattelu- ja toimintamallia, jossa palvelut ovat apua ja tukea tarvitsevan ihmisen oikeus. (Pohjola 2017, 309-310.)

Asiakaslähtöisessä toiminnassa huomioidaan sekä asiakkaan että ammattilaisen näkökulmat ja asiantuntijuus. Työn tarkoituksena ei ole asiakkaan toiveisiin suoraan vastaaminen, vaan yhteistyö, jossa työskennellään kuntoutujan tarpeet ja ongelmat huomioiden sekä pyritään yhteisesti ratkomaan ongelmat. Kuntoutumisprosessi koskettaa usein myös kuntoutujan läheisiä, joten on tärkeää huomioida myös heidän osallistumisen tavoitteidenasettamisprosessiin. Tällöin myös heidän voimavaransa ja näkemyksensä otetaan käyttöön kuntoutusta suunniteltaessa. Ryhmämuotoisessa kuntoutuksessa on huomioitava yksilöllinen tavoitteiden asettaminen ryhmämuotoisen ohjelman ohella, jolloin tavoitteita asetetaan sekä yksilö- että ryhmätasolla. (Karhula, Veijola & Ylisassi 2016.)

Asiakkaan palveluun tuloon, myös päivätoiminnassa, pitäisi aina löytyä jokin tavoite tai tarkoitus. Asiakkaan tavoitteena on saada apua ja työntekijällä pitäisi olla asiakasta koskeva tavoite tai perusidea, johon pyritään suunnitelmallisuudella. Tavoitteiden asettaminen voi olla haastavaa. Hyvinä tavoitteina voidaan pitää sellaisia, jotka ovat asiakkaan hyväksymiä, johdonmukaisia, perusteltavissa olevia, mahdollisia saavuttaa, mitattavia tai ainakin arvioitavia, mahdollisimman käytännönläheisiä, asiakkaan toimintana ilmaistuja, alussa tarpeeksi pieniä ja jotka vaativat sopivasti ponnisteluja. (Ihalainen & Kettunen 2011, 42.) Jotta käyttäjäasiakkaat voivat tunnistaa ja kertoa

omat mieltymyksensä, tarpeensa ja toiveensa, tarvitaan taitoa tehdä valintoja ja päätöksiä. Puutteet taidoissa eivät saa olla esteenä käyttäjäkeskeisen toiminnan toteuttamiselle. Tämä edellyttää palvelujen järjestäjiltä kykyä kuunnella sekä opettaa valitsemista ja päätöksentekoa. (Lehtinen 2011, 48-49.)

Asiakkaiden osallistuminen palvelutuotantoon edellyttää organisaatiolta avoimuutta ja kykyä sietää arvostelua ja kritiikkiä. Asiakaslähtöisyyden toteutuminen organisaatiossa ja asiakkaan kohtaamisessa edellyttää lisäksi tiedon jakamista. Asiakkaalle tulee selvittää hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä hoitoprosessin eteneminen. Organisaation asiakaslähtöisyys syntyy jokaisessa palvelutapahtumassa tapahtuvassa kohtaamisessa aina uudelleen. Asiakkaita tuleekin pyytää antamaan mielipiteensä käyttämistään tai haluamistaan palveluista. (Stenvall & Virtanen 2012, 163-164.) Asiakaslähtöinen kuntoutuskäytäntö edellyttää yhteistyöprosessin seuranta ja arviointia, johon asiakkailla on mahdollisuus osallistua sekä heidän antamansa palaute otetaan välittömästi huomioon (Järvikoski, Martin, Kippola-Pääkkönen & Härkäpää 2017, 65). Palvelun toiminnan ja kehittämistyön sosiaalisen validiteetin kannalta käyttäjien osallisuudella on tärkeä merkitys. Yhteistyössä muodostuneet toimintatavat ja käytännöt lisäävät parhaimmillaan nykyistä asiakaslähtöisempien työmuotojen kehittymistä. Kuntoutuksen kehittämisessä työntekijöiden ja päättäjien yhteistyö ja sitoutuminen muutokseen ovat avainasemassa. (Järvikoski ym. 2017, 78-79, 81.)

Päivätoiminnan tavoitteeksi voi nostaa suomalaisen kuntoutusajattelun tavoitteista kuntoisuuden palauttamisen sekä yksilön kokonaisvaltaisen elämänhallinnan tukemisen, jolloin pyritään lisäämään yksilön voimavaroja, toimintakykyisyyttä, hallinnan tunnetta sekä toimintamahdollisuuksia. Näitä voivat olla parempi itsenäinen arjesta selviytyminen tai arkielämän haasteisiin vastaaminen, joihin voidaan pyrkiä kehitysvammaisen oman oppimisen kautta. Kehitysvammaisilla keskeisiä opetuksen ja oppimisen tukemisen tavoitteita ovat arkipäivän itsenäisen elämisen taidot ja elämänhallintataidot. Oppimisella voidaan vaikuttaa myös ei-toivottuun tai haasteelliseen käytökseen, jonka syynä voivat olla puutteelliset selviytymistaidot arjen tilanteissa. Kehitysvammaisten oppimisen tukemisessa ja edistymisessä tärkeässä roolissa ovat ope-

tusmenetelmien ja vaihtoehtoisten kommunikaatiomenetelmien kehittyminen. Toiminnallisella arvioinnilla, joka liittyy arkipäivän ympäristön oppimistilanteisiin, saadaan tietoa, joka on suoraan avuksi asiakkaalle sekä työntekijöille. Asiakasymmärryksen lisääntymistä voidaan hyödyntää tulevissa toimintatilanteissa. Kehitysvammaisen oppiminen tapahtuu helpoiten luonnollisissa arjen tilanteissa omassa elinympäristössään. (Ladonlahti 2011, 25, 28, 31-33.)

Kehitysvammaisten aikuisten henkilöiden aikuiskasvatuksesta huolehtivat hyvin paljon ammattihenkilöt, kuten ohjaajat ja lähihoitajat. Aikuiskasvatusta kehitysvammaisten kohdalla on kokonaisvaltaista ja toiminnallista. Tällä tarkoitetaan tavoitteellista ja tietoista kehitysvammaisen ohjaamista ja tukemista erilaisissa ympäristöissä ja yhteisöissä. Tavoitteet voidaan asettaa ja saavuttaa monella tavalla, mutta lähtökohtana ovat aina kehitysvammaisen omat tarpeet ja toiveet. (Lehtinen 2011, 59-60.) Kehitysvammaista asiakasta voidaan tukea omien päätösten tekemisessä, jolloin pyritään lisäämään asiakkaan aktiivisuutta ja osallisuutta omassa elämässään, oman tahdon ja itsensä ilmaisemista sekä vaikutusmahdollisuuksia. (Tuettu päätöksenteko, opas päätöksentekijälle ja tukihenkilölle 2014, 5) (Mykkänen 2015, 23-24). Joskus asiakas ei ole itse kykenevä asettamaan itselleen tavoitteita. Tämä aiheutti eettistä pohdintaa muun muassa Rinnekoti-Säätiössä, jossa etsittiin työkalua tavoitteiden asettamiseen ja arviointiin. Ohjaajat kävivät eettistä keskustelua siitä, onko oikeutettua asettaa tavoitteita toisen puolesta. (Eskola, Knuutila & Hannula 2016, 35-37.)

Sosiaali- ja terveysalalla ei ole yksiselitteistä määritellä oikeaa tai väärää tapaa toimia asiakastilanteissa. Työntekijä joutuu työssään kohtaamaan ainakin seuraavanlaisia normeja: asiakkaan oma tahto, asiakkaan omaisten tahto, esimiehen ohjeet, neuvot ja käskyt, kollegan neuvot ja mielipiteet, lait ja asetukset sekä muut säännöt ja alan teoriatieto. Lisäksi tilannetekijät vaikuttavat työntekijän tapaan toimia. (Ihalainen & Kettunen 2011 56.) Yhteinen työskentely lisää syvällisempää ymmärrystä toimijoiden arvoista, tarpeista, voimavaroista ja toimintaedellytyksistä. Tämä tuo mukanaan uutta tietoa, joka voi parantaa palvelujen laatua, vaikuttavuutta ja taloudellisuutta. Asiakkaiden vaikuttamismahdollisuuksien lisääminen lisää palvelujen laatua vastaamalla paremmin sisällöiltään asiakkaiden vaatimuksia. (Pohjola 2017, 322-323.)

4.3 Kuntouttava päivätoiminta

Käytännön kuntoutustyötä ohjaava työväline on yksilöllinen kuntoutussuunnitelma, joka on myös päivätoimintaa ohjaava työväline. Sen sisältöalueita ovat motoriikka, liikkuminen ja näppäryys, kommunikaatio ja vuorovaikutus, itsestä huolehtiminen, perushoidon tilanteet ja pukeutuminen, sosiaalinen toiminta, tunne-elämä, toverit, harrastukset ja leikki, kognitiiviset taidot ja toiminnallinen oppimiskyky, aistitoiminnot, itsehallinta ja ajanhallinta sekä apuvälineet ja niiden käyttö. Kehitysvammaisella aikuisella kuntoutussuunnitelman voi korvata tai olla lisäksi tuki- ja palvelusuunnitelma, josta käy ilmi perustietojen lisäksi tiedot tärkeistä elämänvaiheista, nykyisen elämäntilanteen kuvaus, henkilön omat tulevaisuuden toiveet ja tavoitteet, tuen ja palveluiden tarve sekä suunnitelma rahan käytöstä ja raha-asioiden hoidosta. (Seppälä 2008, 512, 517.) Päivätoiminnassa kuntoutumisella pyritään toimintakyvyn ja osallistumisen paranemiseen ihmisen omista lähtökohdista. Kuntoutumiseen vaikuttavat kuntoutujan kuuleminen, havainnointi, aktiivinen mukanaolo, itsemäärääminen, motivaatio, omien kykyjen tunnistaminen, ympäristön tuki, riittävää tiedonsaanti omasta tilanteesta päätöksentekoa varten, erilaisten ratkaisuvaihtoehtojen tiedostaminen sekä mahdollisuus vaikuttaa päätöksentekoon. Päivätoiminnassa kuntoutusratkaisujen suunnittelu ja asiakkaan kuntoutuminen alkavat toimintakyvyn arvioinnista, jossa selvitetään sairauksien ja vammojen aiheuttamat toimintarajoitteet sekä kuntoutujan voimavarat. Kuntoutumiselle asetetaan realistisia tavoitteita, esimerkiksi lyhyen ja pitkän aikavälin tavoitteet, sekä suunnitellaan tarvittavat kuntoutustoimenpiteet sekä seuranta. Kuntoutuksen ammattilaisten tehtäviin kuuluu tukea ja auttaa kuntoutujaa tunnistamaan oman toimintakykynsä vahvuudet ja heikkoudet, kuntoutuksen tarpeet, ja henkilökohtaiset tavoitteet. Yhteistyössä pyritään vahvistamaan kuntoutujan omia voimavaroja ja löytämään keinoja rajoitteiden vähentämiseksi. Lisäksi ammattilaisen tehtävänä on tuoda esille kuntoutuksellisia tarpeita, joita kehitysvammaisen kuntoutuja ei itse pysty ennakkoimaan tai ei tunnista. (Autti-Rämö, Mikkelsen, Lappalainen & Leino 2016.) (Järvikoski 2013, 22-24, 41.)

Aikuisen kehitysvammaisen kuntoutuksen arvolähtökohdat Seppälän (2008) mukaan ovat tasa-arvo, jolla tarkoitetaan yksilön perusoikeuksien kunnioittamista sekä tasa-

vertaisuutta saada yhteiskunnan tarjoamia apuja ja palveluja, osallistuminen omaa elämää koskeviin valintoihin ja päätöksiin sekä yksilön voimaantuminen itsenäiseen toimimiseen yhteisöissä tasavertaisena kansalaisena. Näillä lähtökohdilla pyritään vahvistamaan kehitysvammaisten psykososiaalista toimintakykyä ja elämänhallintataitoja. (Seppälä 2008, 516-517.) Kuntoutuksen perusarvoina mainitaan usein lisäksi hyvinvointi, autonomia ja itsemäärääminen sekä oikeudenmukaisuus. Nykyisessä kuntoutusparadigmassa tavoitellaan asiakaslähtöisyyttä, asiakkaan toimijuutta ja aktiivista osallistumista omiin asioihin sekä yhteistä tavoitteen asettelua ja vuorovaikutuksellista yhteistyötä. (Salminen, Järvikoski & Härkäpää 2016.)

5 KEHITTÄMISMENETELMÄT

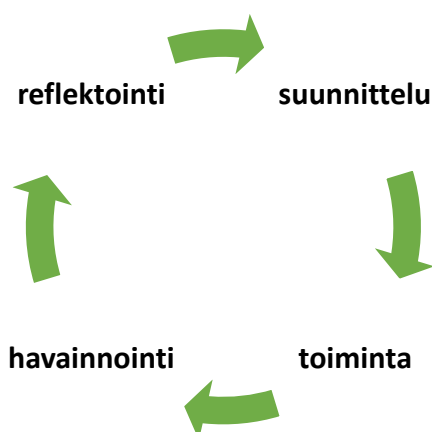
Koska hyvien käytäntöjen siirtäminen ei aina sovellu siirrettäväksi paikallisiin käytäntöihin ja periaatteisiin, kehittämisen hyödyt saavutetaan parhaiten paikallisesti oppien ja soveltaen. Kehittämisessä tärkeää on johdon ja henkilöstön välinen yhteistyö, jonka avulla saadaan kaikkien osallistujien näkemykset ja osaaminen hyödynnettyä. Kuten tässäkin opinnäytetyössä, kehittävässä tutkimuksessa tietoa kerätään kehittämisprosessin aikana. Lähtökohtana on tutkimuksellinen kysymyksenasettelu. Kehittämisen lisäksi tavoitteena on ilmiön eli tulosten kuvaaminen sekä niistä keskusteleminen. (Jääskeläinen 2013, 62-63.)

5.1 Toimintatutkimus lähestymistapana

Toimintatutkimus luokitellaan usein laadulliseksi tutkimusmenetelmäksi, mutta siinä voidaan käyttää myös määrällisiä tiedonhankintamenetelmiä. Toimintatutkimus perustuu interventioon, käytännönläheisyyteen, osallistavuuteen, reflektiivisyyteen ja sosiaaliseen prosessiin. Interventiolla tavoitellaan käytännön hyötyä muillekin kuin tutkijalle itselleen löytämällä tiedostamattomia toimintatapoja, sosiaalisia rakenteita, perinteitä sekä vallankäyttöä. Toimintatutkimuksessa yhdistyy teoria ja käytäntö: toi-

toimintatutkija tekee yhteistyötä työntekijöiden kanssa, tutustuu työtehtäviin ja -ympäristöön, tekee huomioita ja havainnointia, keskustelee niistä ja pyrkii lisäämään vuorovaikutusta. Toimintatutkimus eroaa tavallisesta työpaikan kehittämisestä sillä, että se pyrkii tuottamaan uutta tietoa, jota voidaan julkisesti arvioida. Toimintatutkimuksessa korostetaan tavallisten ihmisten, kuten työntekijöiden ja asiakkaiden, osallistumista tutkimuksen kaikkiin vaiheisiin ja omia asioita koskevaan päätöksentekoon. Tämä lisää tutkimushankkeen läpinäkyvyyttä. Toiminnan kehittämisessä reflektiivisyys eli omien ajatussisältöjen ja kokemusten tarkastelu tuo esille uusia näkökulmia ja toimintatapoja. Toimintatutkimus on sosiaalinen prosessi, jossa ymmärrys ja tulkinta lisääntyvät vähitellen yhteistyössä tutkimukseen osallistujien kanssa. Sosiaalinen prosessi eli toiminta ei pysähdy vaan ilmiöt jatkuvat ja kehittyvät. (Heikkinen 2006, 27-37.)

Toimintatutkimuksen prosessia hahmotetaan usein syklinä, jossa vuorottelevat suunnittelu, toiminta, havainnointi ja reflektointi. Prosessi voi alkaa mistä kohdasta tahansa. Tutkimus voi alkaa jonkin yksityiskohdan ihmettelystä, joka johtaa laajempaan asian tarkasteluun ja kehittämiskohteiden valintaan. Uuden toimintatavan kehittäminen ja muutostyö vaatii ajattelua ja keskustelua, se johtaa toiminnan kokeilemiseen käytännössä ja taas toiminnan havainnointiin ja arviointiin. Tämän jälkeen tulee uusi sykli, jossa perehdytään uusiin esille tulleisiin asioihin ja parannetaan edelleen toimintaa. Toiminnassa on konstruoivia ja rekonstruoivia vaiheita (Kuvio 1). (Heikkinen, Rovio & Kiilakoski 2006, 78-81.)



Kuvio 1. Toimintatutkimuksen sykli.

Parhaimmillaan toimintatutkimus on silloin, kun se muodostuu osallistujien yhteiseksi oppimisprosessiksi. Toimintatutkimus on keino, jonka avulla osallistujat saadaan sitoutumaan kehittämiseen ja uudistusten läpiviemiseen. Toimintatutkimuksen piirteenä on ihmisen aktiivinen osallistuminen kehittämistyöhön, joka on käytännönläheinen ja pyrkii muutokseen ihmisen omien ajatussisältöjen pohdinnan kautta. Toimintatutkimus on prosessi, jossa asioita pyritään yhdessä muuttamaan ja kehittämään paremmaksi, näkemään asiat uudesta näkökulmasta, refleктоimaan kokemuksia sekä opitaan tämän kautta toimimaan entistä paremmin. (Aaltola & Syrjälä 1999, 15, 18.)

Toimintatutkimus on käytännön lähellä tapahtuvaa tutkimusta, jossa toimintatutkija osallistuu itse toimintaan. Toimintatutkija pyrkii työyhteisössä toiminnan aktivoimiseen ja kehittämään käytäntöjä paremmaksi. Toimintatutkijana voi toimia joku työntekijöistä. (Heikkinen & Jyrkämä 1999, 33, 40.) Tutkijan rooli on olla aktiivinen vaikuttaja ja toimija, joka tarkoituksenmukaisesti tähtää muutoksen toteutumiseen eli interventioon. Toimintatutkimuksella pyritään ihmisten voimaannuttamiseen ja valtaistamiseen. Tutkimusaineistossa ihmisten kokemukset ovat osa aineistoa havaintojen lisäksi ja pyrkimyksenä on vähittäisen ymmärtämisen ja tulkinnan prosessi eli hermeneuttinen kehä. (Heikkinen 2006, 19-20.) Toimintatutkimuksessa reflektiivinen toimija pyrkii kriittiseen oman toimintansa tarkkailuun, oppimaan kokemuksistaan ja virheistään sekä kehittämään tietoisesti omaa ajatteluaan. Toimintatutkimuksen lähtökohtana on tutkimus- ja kehittämishankkeen toteuttaminen yhdessä muiden kanssa. Osallistujilta tämä edellyttää motivaatiota, muutosmyönteisyyttä, innostusta itsensä ja työpaikan kehittämiseen sekä oman toiminnan arvioivaa tarkastelua. (Kiviniemi 1999, 63-65.)

Toimintatutkimuksessa tutkitaan ihmisen toimintaa ja sitä kautta tuotetaan tietoa käytännön kehittämiseksi. Sen kohteena on sosiaalinen toiminta ja siinä kiinnitetään huomiota ihmisten väliseen vuorovaikutukseen sekä sanalliseen että sanattomaan viestintään. Ihmisten toimintaan vaikuttavat toiset ihmiset ja toimintaa ohjaa yhteiset tulkinnat, merkitykset tai näkemykset yhteisestä toiminnasta ja sen tarkoituksesta. Toimintatutkimuksen tutkimus- tai kehittämisprojekti rajataan yleensä ajallisesti, vaikka toi-

minta jatkuisikin projektin päätyttyä. Toimintatutkimuksen tarkoituksena on suunnitella ja kokeilla uusia toimintatapoja esimerkiksi työpaikalla. Pienimmillään se voi olla oman työn kehittämistä, jolloin yhden ihmisen havainnot ja muistiinpanot omasta toiminnastaan sekä keskustelut kollegojensa kanssa muodostavat tutkimusaineiston. Tutkimusraportissa kuvataan tällöin yksilön kokemuksia, ajatteluprosesseja ja oppimista. Ryhmätason toimintatutkimuksessa ryhmä suunnittelee, keskustelee, ratkoo ongelmia ja kehittää omia toimintakäytäntöjään yhteistoiminnallisesti, jolloin voidaan puhua osallistavasta toimintatutkimuksesta. Kommunikatiivisen toimintatutkimuksen työmenetelmän, demokraattisen dialogin, avulla pyritään löytämään ryhmäkeskusteluiden avulla uusia näkökulmia ja oivalluksia työhön sekä lisäämään työntekijöiden ja asiakkaiden aktiivisuutta, osallistumista ja demokratiaa. Työntekijä nähdään oman työnsä asiantuntijana ja asiakas palvelujen kokemusasiantuntijana, jotka tuovat aktiivisesti näkymätöntä tietoa näkyväksi kokemusten kautta. (Heikkinen 2006, 16-19.) (Jääskeläinen 2013, 65-67.) (Heikkinen, Kontinen & Häkkinen ym. 2006a, 57-58.)

Toimintatutkimuksen luotettavuuden arviointia tehdään validiteetin ja reliabiliteetin käsitteillä. Validiteetilla mitataan tutkimusmenetelmän ja -kohteen yhteensopivuutta eli miten menetelmä sopii käsiteltävän ilmiön tutkimiseen. Reliabiliteetilla arvioidaan tulosten toistettavuutta eli pysyvyyttä ja alttiutta satunnaisvaihteluille. Nämä kuitenkin sopivat huonosti toimintatutkimukseen, jossa tulkinnat rakentavat sosiaalista todellisuutta sekä pyritään muutokseen. Validointi olisikin parempi nimitys, koska sillä tarkoitetaan prosessia, jossa ymmärrys maailmasta lisääntyy vähitellen. Totuus on näin jatkuvasti muuttuvaa neuvotteluiden, keskustelujen, dialogin, havainnoinnin ja reflektiivisyyden myötä. Toimintatutkimuksen arvioinnin perusteina voisikin käyttää historiallista jatkuvuutta, reflektiivisyyttä, dialektisuutta, toimivuutta ja havahduttavuutta. (Heikkinen & Syrjälä 2006, 147-149.)

5.2 Aineiston keruu

Päivätoimintayksikön suunnittelu aloitettiin heti työntekijöiden aloittaessa työskentelynsä työyksikössä 1.2.2018. Varsinainen toiminnan toteutus ja kokeilu alkoivat asi-

akkaiden saavuttua palvelujen piiriin kesäkuussa 2018. Jotta sain suunnittelun kuvaukseen tarpeellisen tiedon kerättyä aineistoksi tähän opinnäytetyöhön, tein muistiinpanoja toiminnan suunnittelusta, toteutuksesta, havainnoinnista ja arvioinnista sekä niihin liittyvistä palavereista, viikon tapahtumista ja keskustelunaiheista. Tämän lisäksi pyrin osallistamaan päivätoiminnan henkilökuntaa muun muassa keskusteluihin, asiakastoiveiden keruuseen sekä läheistenillan järjestämiseen. Työkeskuksen esimies oli mukana muun muassa hankintoja suunnitellessamme ja osassa palavereja. Palavereja pidettiin päivätoiminnan henkilökunnan kanssa pitkin kehittämistyötä. Niissä mietittiin päivätoiminnan sisältöjä, työmuotoja ja käytäntöjä sekä keskustelimme siitä, mitä olimme saaneet aikaiseksi ja mitä seuraavaksi suunnittelisimme. Palavereissa mietittiin esimerkiksi päivätoiminnan toimintaperiaatteita ja -ajatusta, yleisiä tavoitteita sekä toimintoja ja käytäntöjä eli niitä asioita, joita toiminnan aloittamiseen läheisesti liittyy. Lisäksi aineistoa keräsin tutustumiskäynneistä, joista tarkoituksena oli saada uusia ideoita sekä verrata omaa toimintaamme toisten vastaavien yksiköiden toimintaan. Vertaamalla toimintaamme toisien yksiköiden toimintaan voimme taas arvioida omaa työtämme sekä muuttaa tarvittaessa toimintaamme. Vertailemalla toimintoja voidaan hyödyntää jo löydettyjä tietoja ja taitoja oman toiminnan kehittämisessä (Soste www-sivut 2018).

Uuden päivätoiminnan toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa tulisi huomioida mahdollisimman hyvin myös asiakkaiden mielipiteet, toiveet ja tavoitteet, joten olemme huomioineet myös asiakkaiden välittömän palautteen. Palautetta asiakkailta keräsimme vapaaehtoisilta niin, että päivätoiminnassa kirjattiin ylös asiakkaiden mielipiteet päivätoimintapäivien arjen tilanteissa. Näiden tietojen perusteella olemme voineet korjata työkäytäntöjämme. Asiakkaiden läheisten ja päivätoiminnan yhteistyön lisäämiseksi järjestettiin läheistenilta, jossa läheisillä oli mahdollisuus vaikuttaa päivätoimintaan sekä tuoda ajatuksiaan ja toiveitaan esille. Näin myös läheisillä oli mahdollisuus vaikuttaa palvelun muodostumiseen. Läheisten mielipiteiden huomioimisella saadaan lisättyä yhteistyötä ja vuorovaikutusta läheisten (kodin, asuntoloiden tai muiden läheisten) ja päivätoiminnan henkilökunnan välillä. Läheistenillan tarkoituksena oli esitellä uudet toimitilat, kertoa toiminnasta, pyytää toiminnasta mielipiteitä läheisiltä sekä pyytää uusia ideoita toimintaan ja toiminnan kehittämiseen. Myös läheistenillasta tullutta materiaalia käyn läpi tässä opinnäytetyössäni jäljempänä.

6 TUTKIMUKSEN KULKU JA TULOKSET

Toimintatutkimuksellisen lähestymistavan mukaisesti opinnäytetyön syklin ensimmäinen vaihe oli uuden toiminnan suunnittelu. Suunnittelu vaihe alkoi 1.2.2018 ja vaihtui toimintavaiheeksi ensimmäisten asiakkaiden aloitettua päivätoiminnassa. Havainnointia koostui asiakkaiden välittömän palautteen kokoamisesta ja läheistenillan toteutuksesta sekä arjen toimintojen lomassa tapahtuvasta havainnoinnista. Näistä saamamme aineistoa pohdimme reflektio-osuudessa.

6.1 Uuden toiminnan suunnitteluvaihe

Kävin tutustumassa päivätoiminnan tuleviin tiloihin jo ennen töiden alkua 26.1.2018, jolloin sain kuvan tulevista tiloista, vaikka ne olivatkin vielä keskeneräiset. 1.2.2018 uudet päivätoiminnan työntekijät aloittivat työnsä Naulan työkeskuksessa ja tutustumisen toisiinsa. Pyysin opinnäytetyön kehittämistehtävään luvat päivätoiminnan kahdelta hoitajalta sekä toimintakeskuksen esimieheltä, liitteet 1 ja 4. Ensimmäisenä työpäivänämme saimme kuulla, että uusien tilojen remontti viivästyy, joten asiakkaamme eivät tulisi toimintaan vielä helmikuussa. Aloitimme heti hahmottelemaan toimintoja tuleville asiakkaillemme. Asiakkaisiin tutustumisen aloitimme käymällä asuntoloissa, joista meille tuli asiakkaita, samalla tutustuimme heidän toimintaympäristöönsä sekä heitä hoitavaan henkilökuntaan. Käynneillä saimme alkutietoa asiakkaiden toimintakyvystä. Työkeskuksessa teimme Boardmarker-kuvaohjelmalla kuvallisia toiminnanohjauskuvia päivätoiminnan käyttöön. Tarjottavia toimintahetkiä suunnitellessamme haasteena oli se, että emme olleet vielä niissä tiloissa, joissa toimintaa järjestettäisiin. Tavarahankintoja miettiessämme mysteerinä oli vuonna 2016 tehdyt tavarahankinnat, joita oli tulossa meidän käyttöömme ja jotka olivat vielä varastoissa. Koska päivätoiminta on uusi toiminto Rauman kaupungilla, perehdytystä omiin töihin ei ollut saatavilla. Perehdytystä saimme työtoimintaan sekä tutustuimme saatavilla oleviin perehdytysmateriaaleihin.

täyttämässä asiakastietolomakkeita asuntoloissa, osa asiakkaista oli täyttämässä mukana sekä lähetin pyynnön sosiaalityöntekijöille, että saisimme asiakastietoja tulevista asiakkaistamme. Palvelusuunnitelmia asiakkaistamme ei oltu vielä tehty, joten emme saaneet asiakastietoja sosiaalityöntekijöiltä. Naulan työkeskuksessa oli lisäksi uuden työpaikan nimikilpailu, johon asiakkaat saivat ideoida nimiehdotuksia. Ehdotuksia tuli runsaasti ja niistä henkilökunta valitsi parhaaksi Toimintakeskus Toimelan.

Huhtikuussa hankimme tavaroita, työasuja ja muita tarvikkeita päivätoimintaan. Opin- näytetyöhön liittyvät kehittämistehtävät vaativat yhteistä pohdintaa siitä, miten kir- jaamme asiakkaiden toiveet ja valinnat ylös opinnäytetyötä varten sekä toimintaamme varten: opinnäytetyöhön voimme kirjata vain ne, jotka ovat siihen ilmoittaneet suos- tumuksensa mutta muiden mielipiteet tulee myös huomioida käytännön työssä mutta eivät tule osaksi opinnäytetyötä. 19.4.2018 uusien tilojen lopputarkastus meni läpi ja 30.4.2018 alkoi loppujen tavaroiden pakkaaminen ja tavaroiden vienti uusiin tiloihin. Tavaroiden pakkaamiseen, siirtämiseen ja paikoilleen asetteluun oli varattu aikaa kaksi viikkoa. Samalla alkoi päivätoimintatilojen järjesteleminen. Työtoiminnan asi- akkaat aloittivat uusissa tiloissa työskentelynsä 16.5.2018. Toimintamme alettua uu- sissa tiloissa Naulan työkeskus muutti nimensä Toimintakeskus Toimelaksi. Ongel- mitta emme ole myöskään selvinneet muun muassa tilaamamme magneettitaulu on ollut kolmeen kertaan rikki sen saadessamme sekä pukuhuonetiloissa olevalle sängylle ei ollut saatavilla sähköä. Jotta voisimme järjestää monipuolista ja laadukasta toimin- taa, tavarahankintoja vielä puuttui. Tiloistamme puuttui kodikkuus sekä tarvittavaa materiaalia oli vielä vähän, kuva 3. Päivätoiminnan tila.



Kuva 3. Päivätoiminnan tila

Muuton jälkeen päivätoiminnan henkilökunnalla oli taas aikaa suunnitella toimintoja tuleville asiakkaillemme sekä suunnitella viikko-ohjelmaa. Keskustelimme toimintaamme vaikuttavista tekijöistä kuten pyörätuolien määrästä ulkoilussa, puolipäiväisten asiakkaiden tulemisesta ja lähtemisestä, ruokailuun ja hoitotoimenpiteisiin menevästä ajasta, asiakkaiden toimintakyvystä ja kunnosta, mm. päästäänkö kävelyllä puistoon asti, sekä miten paljon asiakkaiden päivittäinen voinnin vaihtelu vaikuttaa toimintojen järjestämiseen. Toukokuun lopulla työstimme erilaisia ns. koritehtäviä, joissa asiakkaalle annettava tehtävä, esimerkiksi pujottelutehtävä, on laatikossa, sekä hankimme astioita, tukikahvoja ja henkilökunnalle henkilökortit. Päivätoiminnan vaiheet helmikuu-toukokuu 2018 on koottu pääpiirteissään taulukkoon 1. Muuton ja uuden rakennuksen muun muassa teknisten ongelmien selvittelyyn esimiehellä on mennyt paljon aikaa, joten olemme suunnitelleet päivätoimintaa pääasiassa päivätoiminnan henkilökunnan kesken. Toisaalta henkilökunnalle annetut vapaat kädet toiminnan suunnitteluun ja ideointiin on ollut mielenkiintoinen lähtöasetelma.

Taulukko 1. Päivätoiminnan vaiheet helmikuu-toukokuu 2018.

Helmikuu 2018	Maaliskuu 2018	Huhtikuu 2018	Toukokuu 2018
1.2. uudet työntekijät saapuivat töihin	Työsaleissa auttaminen	Työsaleissa auttaminen	Muutto ja työtilojen organisoimista 30.4. - 15.5.
Tutustuminen työkavereihin	Asiakastietojen keruuta	Lopputarkastus	Vierailukäynnit
Suunnitteluvaihe alkoi	Palvelusuunnitelmien pyyntö	Palvelusuunnitelmien pyyntö/ ei ollut vielä tehty	Hankintoja
Toimintojen hahmottelua			Asiakastietojen keruuta
Asiakkaisiin tutustuminen (6hlö)			
Tutustumiskäynnit			

Tarkoituksenani oli järjestää päivätoiminnan henkilöstölle benchmarking-vertaisarviointikäyntejä. Koska muuttomme ja asiakkaiden tulo toimintaamme viivästy, näin tarpeelliseksi hyödyntää käytössä olevan aikaamme benchmarkkaamisen sijaan tutustumiskäynteihin ennen asiakkaiden tuloa toimintaamme. Tutustumiskäyntikohteemme valikoituivat sen mukaan, mihin kahteen kohteeseen ajattelimme päivän aikana ehtivämme. Lisäksi kohteen valintaan vaikutti halumme tutustua vaikeasti kehitysvammaisten päivätoimintaan sekä laatukriteereiden huomioimiseen. Valitsimme kohteiksi Varsinais-Suomen erityishuoltopiiriin Apajan toimintakeskuksen ja Turun kaupungin Pompon päiväkeskuksen. Vierailukäynnit toteutimme 23.5.2018. Käynnillämme halusimme tietää muun muassa asiakas- ja henkilöstörakenteesta, päiväohjelmasta ja -struktuureista, asiakkaiden osallistumisesta, osallisuudesta ja tavoitteista.

Apajan toimintakeskus oli ollut mukana suunnittelemassa työ- ja päivätoiminnan laatukriteereitä. Käynnillä saimme kuulla muun muassa laatukriteerien huomioimisesta heidän toiminnassaan. Apajassa asiakkailta oli IMO eli itsemääräämisoikeussuunnitelma. Lisäksi tutustuimme käytössä oleviin tiloihin, kuten toimintahuoneisiin, lepotiloihin ja ulkona olevaan toimintatilaan, sekä yksilöllisiin päivästruktuureihin. Pompossa niin ikään tutustuimme tiloihin, kuten kierrätyshuoneeseen, johon kerättiin kierrätettäviksi katsottuja tarvikkeita, joita voitiin toimittaa kaupungin sisäisesti muuallekin, sekä aistihuoneeseen, jossa oli sänkyjä sekä erilaisia valaistusmahdollisuuksia. Lisäksi ulkotiloissa huomioimme talon ympäri menevään kävelypolun, katoksessa riippuvan keinun ja teon alla olevan kiinalaisen puutarhan. Molemmissa yksiköissä esimiehet kertoivat kattavasti toiminnastaan. Vierailukäynneiltä saimme vastauksia kysymyksiimme ja ideoita toimintaamme, joten päivämme oli onnistunut. Opimme myös omasta toiminnastamme sen, että meillä rikkautena on useat erilaiset ryhmät ympärillämme samassa yksikössä, jolloin voimme kehittää yhteistoimintamuotoja.

6.2 Toimintavaihe: asiakkaat saapuvat palveluihin

Kesäkuussa Toimelan toiminnasta tehtiin useita lehtijuttuja. Kirjasimme asiakkaiden tietoja käytössämme olevaan Nappula-asiakastietojärjestelmään. Työtoiminnan asiak-

kaita oli ”koeasiakkaina” päivätoiminnassa ja 11.6.2018 alkavalla viikolla päivätoiminta sai ensimmäiset asiakkaansa päivätoimintaan. Kesäkuussa aloitti neljä uutta asiakasta, heidän seurakseen otettiin vapaaehtoisia asiakkaita työsaleista kavereiksi toimintaan mukaan. Toimintamme sisälsi muun muassa tutustumista toisiimme, ulkoilua, musiikkia ja pelien pelaamista. Saimme kuulla, että asiakkaat lähtivät mielellään toimintapäivinä toimintaamme. Haasteeksi nousi asiakkaiden ymmärretyksi tuleminen sekä kommunikointivaikeudet. Henkilökunta näki hyvänä asiana sen, että asiakkaat aloittavat toiminnassa portaittain, jolloin asiakkaisiin tutustuminen helpottui sekä asiakkaan toimintakyvyn arviointiin oli paremmin mahdollisuuksia. Kesäkuussa kävi tutustumassa useita uusia asiakkaita, jotka aloittaisivat syksyllä, ja omaisia tutustumassa tiloihimme ja toimintaamme. Omaisten keskuudessa ilmeni jonkin verran tyytymättömyyttä ostopalveluiden loppuminen ja asiakkaiden siirtäminen meidän toimintaamme, koska heidän mielestään päätöksestä ilmoittaminen oli tehty huonosti. Tutustuminen toimintaamme ja keskusteleminen asiasta päivätoiminnan henkilökunnan ja esimiehen kanssa sai kuitenkin omaisille mielestäni paremman mielen sekä konkretiaa ihmisistä ja tiloista, joiden kanssa he jatkossa tekisivät yhteistyötä.

Kesälomien jälkeen ensimmäisellä viikolla aloitti seitsemän uutta asiakasta. Ainoastaan yhdestä asiakkaasta päivätoiminnan henkilökunta ei ollut saanut esitietoja. Esitietoja asiakkaistamme saimme asiakastietolomaketta täytettäessä, asiakkaiden sekä heidän läheistensä käydessä päivätoiminnassa sekä puhelinkeskusteluiden kautta. Kuntoutus- tai palvelusuunnitelmia emme saaneet, joten epäselväksi jäi, olisiko niissä meitä koskevia tavoitteita asetettuna. Työpäivät olivat kiireisiä ja aika kului asiakkaisiin tutustumiseen, päivärutiinien ja -rytmien muodostamiseen sekä uusien asioiden opetteluun ja muistamiseen. Kävimme paljon keskustelua yksittäisten asiakkaiden käytännön asioista, kuten wc-toiminnoista, ruokailusta, kulkemisesta sekä tarjottavasta ohjelmasta. Asiakkaiden yksilölliset erityistarpeet mietityttivät, kuten liikkumisessa ja ruokailussa avustaminen sekä toiminnalliset rajoitteet. Asiakkaiden suuren avuntarpeen vuoksi, toimintojen suunnittelu ja toteutus tuntui haastavalta: mitä tehdä asiakkaiden kanssa, jotka eivät juurikaan tee itse käsillään mitään. Lisäksi haasteita aiheuttivat haastavakäytös, hygienia-asiat, sairaudet sekä asiakkaiden eri aikaan saapuminen ja lähteminen. Fysioterapeutteja kävi päivätoiminnassa jumppaamassa asiak-

kaita sekä antamassa meille käytännön vinkkejä työhön. Mietimme asiakkaiden tavoitteiden asettamista. Osa asiakkaista osaisi itse asettaa tavoitteita päivätoiminnassa, osa taas ei. Mietimme sitä, että jos henkilökunta asettaisi tavoitteita asiakkaille, ne liittyisivät toimintakyvyn tukemiseen ja mielekkääseen toimintaan. Mietimme sitä, asetammeko tavoitteita asiakkaille, jotka eivät itse niitä voi asettaa. Taulukko 2. Päivätoiminnan vaiheet kesäkuu-syyskuu 2018.

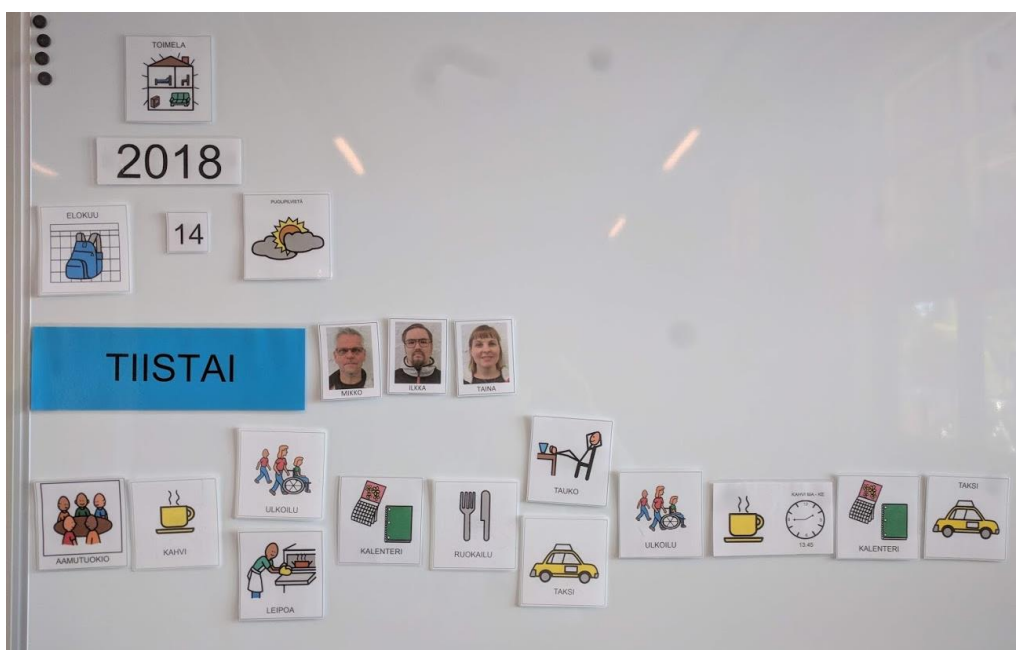
Taulukko 2. Päivätoiminnan vaiheet kesäkuu-syyskuu 2018.

Kesäkuu 2018	Heinäkuu 2018	Elokuu	Syyskuu
Koulutus	Loma	Seitsemän uutta asiakasta aloitti	Kaksi uutta asiakasta aloitti
Toimintavaihe alkoi	30.7.2018 toiminta alkoi lomien jälkeen	Havainnointivaihe alkoi: asiakkaiden toiveiden kirjaaminen	Läheistenilta
11.6.2018 Ensimmäiset neljä asiakasta aloittivat			Reflektiovaihe
Omaisista ja uusista asiakkaita vieraili			Opinnäytetyön tiedonkeruu loppui

Vuorovaikutustilanteiden helpottumiseksi tutustuimme Kehitysvammaliiton Tikoteekissa toteutettuun Oiva-hankkeeseen (osallisuuteen vuorovaikutusaloitteella) 2005-2008, jonka tavoitteena oli edistää vaikeimmin kehitysvammaisten aikuisten vuorovaikutusta arjessa yhdessä lähi-ihmistensä kanssa. Siinä vuorovaikutuksen viideksi tärkeäksi (LOVIT) elementiksi nostettiin, läsnäolo, odottaminen, vastaaminen, ilmaisun mukauttaminen ja ymmärryksen tarkistaminen. (Vuoti, Burakoff & Martikainen 2009, 3, 23, 75.) Joidenkin asiakkaiden kohdalla huomasimme kuvallisten toimintaohjeiden toimivan puheen tukena hyvin. Toisinaan asian useaan kertaan toistaminen selkokielellä saattoi auttaa asian ymmärtämiseen. Joillekin asiakkaalle oman ajan antaminen vastausta odottamalla oli tarpeellista.

Asiakkaiden osallistuminen toimintoihin oli alusta alkaen myönteistä. Toisaalta kommunikointivaikeuksien vuoksi ei aina ollut mahdollista havaita asiakkaan innostusta

tai innostuksen puutetta. Osalle asiakkaista piti antaa ensin esimerkkiä toiminnasta, esimerkiksi pallohieronnasta, jotta asiakas ymmärsi mitä seuraavaksi tehdään. Tällä menetelmällä toimimme tietyissä toiminnoissa, jolloin osa asiakkaista tarkkaili ensin toisten kanssa tehtävää toimintaa ja sen jälkeen osallistui itse toimintaan. Arjessa selviytymistä tukevana ratkaisuna päivätoiminnassa käytetään kuvallista päiväohjelmaa, kuva 4, joka on kaikkien nähtävillä taululla. Kyllin hyvä tuettu elämä -projekti antoi ideoita muun muassa päivä- ja viikkojärjestyksen hahmottamiseen kuvin sekä struktuurien luomiseen päivätoiminnassa. (Autismi- ja aspergerliiton www-sivut 2018) ja (Vienonen 2014, 7-49).



Kuva 4. Kuvallinen päiväohjelma

6.3 Havainnointivaihe

Havainnointivaihe koostui kehitysvammaisten asiakkaiden toiminnasta antamasta palautteesta sekä läheistenillan keskustelutilaisuudesta. Näillä pyrittiin asiakasosallisuuden lisäämiseen palvelun sisältöön.

6.3.1 Asiakasnäkemyksen kerääminen

Asiakasnäkemyksen keräämisellä halusimme lisätä asiakkaiden vaikuttamismahdollisuuksia. Toiminnan kehittämisessä käytännössä tapahtuvaa havainnointia tapahtui jatkuvasti. Vaikka opinnäytetyöhön liittyvässä havainnointivaiheessa huomioimme vapaaehtoisten asiakkaiden toiveet ja tarpeet, emme unohtaneet muita asiakkaita.

Päivätoiminnasta löytyi kaksi vapaaehtoista asiakasta, jotka halusivat osallistua opinnäytetyöhön liittyvään asiakastoiveiden keräämiseen. Kerroin heille tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuudesta sekä opinnäytetyön tarkoituksesta selkokielellä. Asiakkaat allekirjoittivat suostumuslomakkeen, liitteet 3 ja 4. Päivätoiminnan asiakasnäkemykset koottiin suunnittelemallemme lomakkeelle sitä mukaa mitä vapaaehtoiset asiakkaat toiveitaan ja tarpeitaan ilmaisivat. Asiakastoiveita kerättiin 13.8.-14.9.2018. Puolessavälissä tarkastelujaksoa kävin läpi asiakkaiden kanssa heidän ilmoittamansa toiveet. Asiakastoiveita kertyi tarkastelujaksolla yksitoista. Asiakkailta tuli toiveita odotettua vähemmän ja he olivat yleensä tyytyväisiä tarjottavaan toimintaan. Asiakkaiden toiveita olivat: tehtävien teon sijaan keskustelu asiakkaan kanssa, keskusteluhetki tietyn henkilökunnan työntekijän kanssa, työtoimintaan siirtyminen, aamulenkki, omien ajatusten ja päivän tapahtumien kirjoittaminen paperille, lenkiltä palaaminen takaisin väsymyksen vuoksi, lenkiltä palaaminen takaisin kylmyyden vuoksi, lyhyempien lenkkien tekeminen, avun saaminen käsitöiden tekoon, enemmän tehtävien tekoa niin että saisi henkilökohtaista tukea sekä leivontaa enemmän. Vapaaehtoisista asiakkaista toinen osasi asettaa itselleen tavoitteen tässä vaiheessa toimintaa.

Päivätoiminnan henkilökunnan reflektio-osuuden jälkeen kävimme vapaaehtoisten asiakkaiden kanssa läpi heidän toiveitaan. Asiakkaat tunnistivat omat toiveensa omikseen sekä olivat sitä mieltä, että toiveisiin oli jo vastattu. Keskustelussa kävimme läpi mistä toiveet johtuivat. Tärkeäksi asiaksi nousi asioiden, toiveiden ja tarpeiden, kertominen henkilökunnalle jatkossakin. Keskusteluhetki oli antoisa ja asiakkaiden tuntemus lisääntyi entisestään.

6.3.2 Läheistenillan keskustelutilaisuus

Läheistenilta järjestettiin Toimelassa 5.9.2018. Se oli tarkoitettu kaikille toimintakeskuksen asiakkaiden läheisille. Päivätoiminnasta kutsu lähti kahdentoista asiakkaan läheisille. Läheisteniltaan mennessä päivätoiminnan toiminta oli lähtenyt jo hyvin käyntiin sekä arkeen oli saatu rutiineja. Läheisten illassa päivätoiminnan asiakkaiden läheisille järjestimme päivätoiminnan henkilöstön kanssa oman keskustelutilaisuuden, jossa asiakkaiden omaiset saivat kertoa näkemyksiään päivätoiminnan asiakkaiden mahdollisista mielenkiinnon kohteista, tarpeista ja toiveista sekä samalla sai esittää ideoita toiminnan parantamiseen. Koska asiakkaistamme monella on haasteita kertoa itse toiveistaan ja tarpeistaan, läheisillä oli tärkeä rooli kertoa asiakkaidemme asioista, koska he tuntevat asiakkaat pidemmältä ajalta. Keskustelutilaisuuden tarkoituksena oli kehittää edelleen päivätoiminnan sisältöjä yhdessä läheisten kanssa.

Läheistenillan kutsun yhteydessä lähetin tiedotteen tutkimuksesta sekä allekirjoitettavan suostumuslapun, liite 2 ja 4. Osa läheisistä toi tullessaan suostumuksen ja lisäksi keskustelutilaisuuden alussa pyysin osalta läheisiltä suostumuksen. Kaikki yhdeksän osallistujaa antoivat suostumuksensa. Keskustelutilaisuuden alussa pyysimme läheisiä kirjaamaan lapulle toiveita, tarpeita sekä ideoita, joita he ajattelivat asiakkaidemme heidän mielestään toivovan toiminnaltamme. Läheisten ideat kerättiin taululle. Keskustelutilaisuuden alussa kerroin opinnäytetyöstäni. Tämän jälkeen esittelimme kuvallisen ohjelmaversion läheistenillasta, joka oli esimerkkinä siitä, miten me käytämme kuvia päivätoiminnassa asiakkaiden kanssa, jotta pääsisimme mahdollisimman hyvään ymmärryksen tasoon. Tämän jälkeen kerroimme keskiviikon kuvallisen päiväohjelmamme, joka sinä päivänä oli ollut päivätoiminnan asiakkaiden ohjelmana. Kävimme läpi myös kuvien merkityksiä sekä muita viikko-ohjelmaamme kuuluvia toimintoja. Toiminnan esittelyämme jälkeen kävimme läpi läheisten antamat ideat.

Läheisten illassa saimme ideoita toimintaamme, joita olen ryhmitellyt teemojen mukaan niiltä osin, jolloin toiveet ovat olleet samankaltaisia. Läheiset toivoivat toimintaamme liikunnallista toimintaa (5kpl), kuten ulkoilua, tuolijumppaa, tanssimista ja

tuokioita, musiikkia (4kpl), esimerkiksi musiikinkuuntelua, urheilukilpailujen seuranta (1kpl), retkiä (1 kpl), elokuvissa käyntiä (1kpl), rentoutusharjoituksia (1kpl), käytännön askareita yhdessä ja erikseen (1kpl), vuorovaikutustaitojen opettelemista (1kpl), toisen huomioon ottamista (1kpl), kädentaitojen harjoittelua (1kpl) sekä puheenaiheita kotona jaettavaksi (1kpl). Keskustelussa toivottiin, että asiakkaiden kalentereihin laitettavien kuvien lisäksi avaisimme kuvien sanomaa muutamalla sanalla, jotta kotona olisi helpompi keskustella päivän tapahtumista. Tilaisuuden lopussa saimme vielä viiden asiakkaan kohdalta henkilökohtaisia toiveita toiminnan sisällöistä. Niissä toivottiin musiikkia (3kpl), rentoutusta (3kpl), vuorovaikutustaitojen harjoittamista (2kpl), aistikokemuksia (2kpl), kädentaitojen vahvistamista (1kpl), mielekkään tekemisen löytämistä (1kpl), toisten äänien sietämistä (1kpl) sekä keskittymiskyvyn lisäämistä (1kpl).

Läheiset olivat tyytyväisiä tarjottavaan ohjelmaan ja sitä pidettiin monipuolisena. Keskustelutilaisuus oli avaus toiminnan sisällöistä sekä läheisten ja päivätoiminnan henkilökunnan välisen yhteistyön aloittamista ja toisemme tutuiksi tekemistä. Sekä ennen että jälkeen keskustelutilaisuutta osa läheisistä tuli keskustelemaan kanssamme asiakkaiden asioista.

6.4 Reflektio

Pidimme reflektiokeskustelun päivätoiminnassa syyskuun lopussa 2018. Lähdimme liikkeelle läheistenillan purkamisesta. Läheisillä oli hyvin samansuuntaisia toiveita kuin meillä jo toteutuvat toiminnot olivat. Toiminnallisia ideoita, joita emme vielä olleet päivätoiminnassa toteuttaneet, nousi läheisten illasta tuolijumppa sekä elokuvissa käynti. Tuolijumpan katsottiin keskustelussa olevan helposti toteutettavissa päivätoiminnassa niiden kanssa, jotka siihen kykenisivät. Elokuvissa käyntiin liittyi pyörätuolilla pääsemisen esteellisyys, joten sen toteuttamiseen tarvittaisiin vielä lisäselvittelyä. Keskustelussa nousi läheisten tiedon merkitys asiakkaiden asiantuntijoina. Heiltä löytyisi tietoa lisää, miten on toimittu asiakkaan kanssa aikaisemmin eri tilanteissa: miten esimerkiksi asiakkaan rentoutuminen on toteutettu koulussa, asuntolassa tai muussa

palvelussa. Tästä pääsimme siihen, että olisi hyvä saada asiakkaiden kuntoutussuunnitelmia tai tietoa asiakkaan elämän kulusta, joten toivoisimmekin että tiedon jakelua meitä koskevissa asioissa olisi huomioitu palveluun tultaessa ja sen aikana. Jatkossa voisimme yrittää selvittää yksilökohtaisempia aikaisempia hyväksi koettuja toimintatapoja asiakkaan läheisiltä. Läheisten toiveissa oli, että opettaisimme vuorovaikutustaitoja, toisten huomioon ottamista, toisten äänien sietämistä ja keskittymiskyvyn lisäämistä. Keskustelussamme totesimme, että näihin on hyvä kiinnittää huomiota arjen tilanteissa. Toisaalta näimme, että aikuisikäisten kehitysvammaisten kanssa saattaa olla haastavaa opettaa sellaisia asioita, joita he eivät ole vielä tähän mennessä oppineet. Läheisten ilta luultavasti järjestetään vuosittain, joten yhteinen hetki on jatkossakin mahdollista järjestää päivätoiminnassa. Lisäksi tarpeen mukaan voimme olla yhteyksissä läheisiin, jos toiveita ja tarvetta siihen ilmaantuu. Läheisten ja henkilökunnan kohtaaminen lähensi yhteistyön mahdollisuuksia.

Asiakkaiden toiveiden keruun tuloksista totesimme, että toiveisiin on pyritty vastaamaan heti arjen tilanteissa. Toiveet ovat olleet pieniä ja toteutukseltaan mahdollisia. Päätimme, että käyn asiakkaiden kanssa läpi vielä heidän toiveensa ja keskustelen tavoitteen asettamisesta ja siihen pääsemisestä lähitavoitteiden kautta.

Reflektio-osuudessa mietimme päivätoimintatiloissa järjestettävästä ohjelmasta, että on haastavaa järjestää isossa tilassamme kahta erilaista toimintaa ilman, että toinen ryhmä siitä häiriintyisi, joten isossa tilassa voi pitää ohjelmaa suuremmalle ryhmälle. Pikkuhuoneissa olisi mahdollista järjestää ohjelmaa 1-2 asiakkaalle kerrallaan. Keskustelimme siitä, miten kehitämme päivä- ja viikko-ohjelmiamme sekä työkäytäntöjämme. Tässä keskusteluun nousi vastuiden jakaminen henkilökunnan kesken, toimintojen parempi jakaminen joka päivälle etukäteen, toimintojen kierto henkilökunnan kesken sekä toimintojen osien suunnittelun eteenpäin vieminen. Tarkoituksenamme olisi kirjata enemmän ylös toimintojen sisällöistä sekä tehdä niistä kansioon yksityiskohtaisempia ja yksilöllisiä ohjeistuksia. Tämän todettiin kuitenkin olevan suuritöistä, joten kehittäminen olisi pitkäaikaista sekä jatkuvaa. Uusien toimintatapojen ja toimin-tatuokioiden etsimistä ja kokeilua päätimme pitää perustoimintatapanamme.

Keskustelimme opinnäytetyön kehittämistehtävän merkityksestä työhömmme. Opin- näytetyön vuoksi olemme tarkemmin ajatelleet omaa työtämme sekä olemme puhu- neet paljon työasioita ääneen työkaverien kanssa. Ne ovat selkiyttäneet suunnitelmal- lisuutta ja tiedon kulkua työntekijöiden välillä. Lisäksi olemme joutuneet miettimään punaista lankaa, miten kehitetään. Asioita ylöskirjaamalla on jäänyt enemmän asioita muistiin, jotka löytyvät opinnäytetyöstä sekä yksityiskohtaisemmin muistiinpanoista. Reflektiivisyys on ollut mukana koko ajan: olemme miettineet omia kokemuksia arjen tilanteista sekä muuttaneet heti toimintoja parempaan suuntaan koko toiminnan aloit- tamisen ajalta.

Päivätoiminnan henkilökunnan kanssa kävimme läpi mitä tuotoksia olimme saaneet aikaiseksi. Niitä olivat Minä haluan –kansio (kuva 1), päivä- ja viikko-ohjelma, jotka teimme myös kuvallisina, aistipussukat, aistiseinä, aistimatto, esitteet, kaapinovikuvat toiminnan ohjauksen tueksi, taskuviuhkakuvat, koritehtävät sekä asiakastietokansio. Aistiseinä ja osaa esitteistä ovat vielä kehittämisasteella.

7 POHDINTA

Opinnäytetyön kehittämistutkimus sattui hyvään aikaan, kun uusi toiminta oli alka- massa. Lisäksi mielenkiintoisena asetelmana oli se, että kaikki päivätoiminnan työn- tekijät aloittivat työnsä samoihin aikoihin. Saimme aloittaa työn alusta alkaen, eikä toiminnalla täten ollut ennakkoraameja eikä kehittämistä hidastavia tai suuntaavia ai- kaisempia toimintatapoja. Yhteisen tekemisen kautta me-henki päivätoiminnassa vah- vistui. Kahdeksan kuukautta päivätoiminnan aloittamisen kuvauksen tekoa kului no- peasti. Asioiden jatkuva kirjaaminen oli tärkeää, koska moni asia olisi unohtunut muuttuvissa arjen tilanteissa. Toiminnan aloittamisen kuvaus onkin ollut ainutkertai- nen kokemus. Opinnäytetyöntekemisen ansiosta olen katsonut työtäni erilaisin silmin ja Toimelan historian kannalta kirjaamisella on ollut merkitystä.

Onnistuneita valintoja -hankkeessa 2011-2014 kehitysvammaiset ihmiset voimaantuivat, saivat lisää itsetuntemuksensa ja mielipiteiden ilmaisunsa lisääntyivät sekä lisäksi tietoisuus omista vahvuuksista, taidoista ja osaamisalueista lisääntyivät kehitysvammaisilla. Tähän hankkeeseen päästiin kehittämällä vammais-sosiaalityön ja palveluohjauksen asiakaslähtöisyyttä sekä vammaisten ihmisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia, kokemusasiatuntijuutta ja sosiaalista liittymistä tukevia käytäntöjä. (Harjajärvi 2015, 9-10, 109-110.) Päivätoiminnassa tehdyssä työnkehittämisessä asiakkaiden osallistuminen on ollut hyvää ja heidän osallisuutensa on lisääntynyt. Asiakkaiden vaikuttamismahdollisuudet päivätoiminnassa ovat toisille pieniä ja toisille vähän isompia, mutta vaikeasti kehitysvammaisille asiakkaille pienetkin vaikuttamismahdollisuudet sekä asiakkaan huomioiminen välittömässä asiakas-kontaktissa ovat olleet heille tärkeitä vaikuttamisen paikkoja. Asiakaslähtöisyyden huomioimisella palvelujärjestelmässä saavutetaan siis paljon myönteisiä asioita palvelua saavan ihmisen elämässä. Tutkimuksia, joissa kehitysvammaisen oma ääni on otettu huomioon, on tehty vähän. Susan Eriksson kartoitti kehitysvammaisten elinoloja tutkimalla millä tavoin vammaisen ihmisoikeudet toteutuvat omista asioistaan päättämisessä arjen tilanteissa ja millä tavoin näitä oikeuksia rajoitetaan. Tutkimuksessa tuotiin vammaisten henkilöiden oma ääni esiin ja otettiin huomioon vammaisten osallisuus omassa elinpiirissään. (Eriksson 2008, 7-13.) Opinnäytetyöhöni osallistuneista asiakkaista oli huomioitavissa se, että asiakkaille oli tärkeää tulla huomioiduksi ryhmän jäsenenä sekä heillä oli mahdollisuus kertoa omat mielipiteensä omassa asiassa. Näiden asiakkaiden toiveiden sanominen ja huomioiminen lisäsivät asiakkaan vaikuttamista palvelun sisältöön. Osallistuminen toimintaan ja sosiaalisiin tilanteisiin olivat asiakkaille tärkeitä. Oman mielipiteen kertominen oli monille kehitysvammaisille vaikeaa, joka johti toisten ihmisten tekemiin tulkintoihin asiakkaan omasta tahdosta. Samankaltaisiin tuloksiin päätyi myös Eriksson tutkimuksessaan. (Eriksson 2008 77-90, 173, 176.)

Päivätoimintamme on sosiaalista kuntoutusta, johon sisältyy fyysistä kuntoutusta. Kehitysvammaisilla sosiaalinen kuntoutus on kokonaisvaltaista elämänhallinnan tukemista arjen tilanteissa (Ladonlahti 2011, 25). Uskon, että asiakkaiden osallisuutta ovat lisänneet päivätoiminnan päivärutiinien ennakoitavuus ja vaihtoehtoisten kommunikointitapojen käyttö. Osallisuutta on lisännyt myös kahden asiakkaan mahdollisuus

osallistua toiveiden antamiseen ja tutkimukseen osallistumiseen. Päivätoiminnassa osallistuminen ryhmämuotoiseen toimintaan on lisännyt asiakkaiden kontakteja kodin ulkopuolelle ja asiakkaat ovat saaneet kokemuksia ryhmään kuulumisesta. Toisaalta voisimme lisätä päivätoiminnan ulkopuolelle tapahtuvaa toimintaa. Osallisuutta ja osallistumista on tapahtunut asiakkaiden omalla tyylillään ja taitotasollaan.

Opinnäytetyössä ei kuvattu yksittäisten asiakkaiden arkaluonteisia tietoja. Asiakkaiden osallisuus ja osallistuminen välittömän palautteen antamiseen perustui vapaaehtoisuuteen sekä heillä oli mahdollisuus perua suostumuksensa halutessaan. Asiakkaiden kanssa toiveiden läpikäyminen kesken tarkastelujakson muistutti asiakkaita siitä, että he olivat mukana tutkimuksessa ja saivat tällöin myös tietää mitä henkilökunta oli heistä kirjannut. Tulkintavirheitä toiveissa ei ilmeisesti esiintynyt, koska asiakkaat tunsivat omat toiveensa niitä läpikäydessämme. Tarkastelujakson jälkeen tehty keskusteluhetki asiakkaiden toiveista asiakkaiden kanssa toi asiakkaille tietoon heidän antamansa toiveet, jotka opinnäytetyössä olisivat julkisia sekä he saivat mahdollisuuden keskustella asiasta. Asiakkaiden toiveiden ja tarpeiden ylöskirjaaminen tapahtui monesti työpäivän jälkeen. Tämän vuoksi henkilökunta on saattanut unohtaa jonkun toiveen kirjaamisen.

Tutkimusaihetta suunnitellessani ja aloittaessani tutkimuksen tekoa en ollut tietoinen siitä, ettei minulla ole mahdollista saada montaa asiakasta kertomaan omista mielipiteistään. Asia valkeni tutkimuksen edetessä. Päivätoiminnan asiakkaiden mahdollisuus osallistua opinnäytetyön asiakasnäkemyksen keräämiseen riippui asiakkaan kyvystä päättää osallistumisestaan. Päivätoiminnan asiakkaista suurin osa ei pysty tekemään itsenäistä päätöstä asiasta. Tämän vuoksi olisi ollut eettisesti arveluttavaa tutkia asiakkaita ilman heidän omaa suostumustaan. Tämä vuoksi heidän ei ole ollut mahdollistua osallistua opinnäytetyön asiakasosuuteen. Työskentelyssämme olemme huomioineet kaikkien asiakkaiden myös ilmeisen ja eleisen annetut toiveet, jotka ovat perustuneet henkilökunnan tulkinnoista asiakkaan ymmärtämisestä.

Opinnäytetyössä tarkoituksena oli työntekijöiden ja läheisten osallistaminen. Läheisten vaikuttamismahdollisuutena oli läheistenilta, jossa läheiset osallistuivat kanssamme keskusteluun. Päivätoiminnan työntekijöiden osallistaminen on ollut helppoa ja he ovat osallistuneet kehittämistyöhön ja -keskusteluihin koko toiminnan ajan. Kaikkeen en ole tutkimusta tehdessä voinut varautua, kuten odottamattomiin viivästyksiin. Läheisten illan ajankohta tuntui päivätoiminnan osalta aikaiselta, koska kaikki asiakkaat eivät olleet vielä aloittaneet toiminnoissa. Kuitenkin läheisiin tutustuminen alkuvaiheessa oli tärkeää ja se että heidät otettiin heti mukaan toiminnan kehittämiseen. Jatkossa läheisten iltoja on tarkoitus järjestää lisää.

Kerätyllä aineistolla saimme kuvattua omanlaisemme näkemyksen tähän opinnäytetyöhön. Kehitysvammaisten päivätoimintaa on tarjottu jo pitkään monissa kunnissa, joten uusia päivätoimintayksiköjä perustetaan harvemmin. Aikaisempaa tutkimusta tai opinnäytetyötä päivätoiminnan aloittamisesta en löytänyt. Kuvaus päivätoiminnan aloittamisesta -opinnäytetyön tekeminen oli tilaisuus tehdä kuvausta uuden palvelun muodostumisesta osaksi Rauman kaupungin palvelutarjontaa.

Tutkimusmenetelmät, validiteetti, sopivat mielestäni hyvin toteutettuun kehittämistyöhön ja ne ovat myös jatkossa hyviä työn kehittämismenetelmiä, mikäli halutaan uusia toimintatutkimuksellinen tutkimus. Toisaalta lisäarvoa toisi jatkossa läheisten haastattelut, jolloin saisimme yksilöllistä tietoa asiakkaiden elämän vaiheista. Tulosten toistettavuus eli reliabiliteetti palvelun aloittamisesta on mielestäni hyvin tapauskohtaista: jokainen organisaation aloittamistyö on omanlaisensa. Toistettavuus tiedonkeruutapojen suhteen eli asiakastoiveiden keruu sekä läheistenillassa tapahtuva keskustelutilaisuus ovat mielestäni toistettavissa samalla tavalla jatkossakin tarpeen mukaan. Toimintatutkimuksen luotettavuuden arvioinnista olen sitä mieltä, että validointi oli paras arviointiväline tämän kehittämistyön arvioinnissa, koska tieto on koko ajan lisääntynyt ja muuttunut. Omien kokemusten ja ajatusten tarkastelu on ollut tärkeää toiminnan aloittamisen onnistumisen ja toimintatapojen kehittämisen kannalta. Päivätoiminnan henkilökunta ja Toimelan esimies on osallistunut opinnäytetyön lukemiseen ja sen kommentoimiseen, joka lisää opinnäytetyön uskottavuutta. Opinnäytetyön uskotta-

vuutta ja läpinäkyvyyttä lisäsivät päivätoiminnan henkilökunnan, asiakkaiden ja heidän läheistensä osallistuminen päivätoiminnan sisältöjen kehittämiseen. Osallistujilla on ollut mahdollisuus vaikuttaa tuloksiin osallistumalla yhteiseen keskusteluun. Läpinäkyvyyttä lisäsi asiakasnäkemyksen läpikäyminen asiakkaiden kanssa. Toimintatutkimus lähestymistapana on ollut toimiva: ihmisten kokemukset ja havainnot ovat tulleet osaksi aineistoa keskusteluiden myötä. Tuloksena on ollut ymmärryksen vähittäinen lisääntyminen toiminnan suunnasta. Sosiaalinen prosessi on jatkunut koko kehittämistyön ajan eikä pääty opinnäytetyönteon loppumiseen vaan jatkuu edelleen.

LÄHTEET

Aaltola J. & Syrjälä L. 1999. Tiede toiminta ja vaikuttaminen. Teoksessa H. Heikkinen, R. Huttunen & P. Moilanen. Siinä tutkija missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. WSOY. Juva 11-24.

Autismi- ja aspergerliiton www-sivut 2018. Viitattu 31.1.2018 www.autismiliitto.fi

Autti-Rämö I., Mikkelsen M., Lappalainen T. & Leino E. 2016. Kuntoutumisen prosessi. Teoksessa I. Autti-Rämö, M. Rajavaara A-L. Salminen & A. Ylinen (toim.) Kuntoutuminen. Duodecim. 1. painos. Viitattu 12.5.2018. <http://www.oppiportti.fi/op/ktm00024/do>

Eriksson, S. 2008. Erot, erilaisuus ja elinolot – vammaisten arkielämä ja itsemäärääminen. Helsinki: Kehitysvammaliiton tutkimuksia 3. Viitattu 14.11.2017 <http://www.kehitysvammaliitto.fi/wp-content/uploads/kehitysvammaliiton-tutkimuksia-3.pdf>

Eskola A, Knuutila P. & Hannula L. Tavoitteiden saavuttaminen näkyväksi työllistymistä ja osallisuutta edistävissä palveluissa. Kuntoutus 4, 35-37.

Euroopan vammaisstrategia 2010-2020. 2010. Euroopan komissio. Bryssel. Viitattu 6.4.2018 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0636:FIN:FI:PDF>

Harjajärvi M. 2015. Onnistumisia ja haasteita. Teoksessa M. Harjajärvi (toim.), K. Burakoff, K. Hakala & S. Somer. Onnistuneita valintoja yhdessä kokemusasiantuntijoiden kanssa. Onnistuneita valintoja -hankkeen loppuraportti. Viitattu 22.4.2018. Saatavilla <http://www.kehitysvammaliitto.fi/wp-content/uploads/onnistuneita-valintoja-loppuraportti.pdf>

Heikkinen H. 2006. Toimintatutkimuksen lähtökohdat. Teoksessa H. Heikkinen, E. Rovio & L. Syrjälä. Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Vantaa: Dark Oy. 16-38.

Heikkinen H., Kontinen T. & Häkkinen P. 2006. Toiminnan tutkimisen suuntaukset. Teoksessa H. Heikkinen, E. Rovio & L. Syrjälä. Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Vantaa: Dark Oy. 39-76.

Heikkinen H & Jyrkämä J. 1999. Mitä on toimintatutkimus? Teoksessa H. Heikkinen, R. Huttunen & P. Moilanen. Siinä tutkija missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. WSOY. Juva 25-62.

Heikkinen H., Rovio E. & Kiilakoski T. 2006 Toimintatutkimus prosessina. Teoksessa H. Heikkinen, E. Rovio & L. Syrjälä. Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Vantaa: Dark Oy. 78-93.

Heikkinen H. & Syrjälä L. 2006. Tutkimuksen arviointi. Teoksessa H. Heikkinen, E. Rovio & L. Syrjälä. Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Vantaa: Dark Oy. 144-162.

- Ihalainen J. & Kettunen T. 2011. Turvaverkko vai trampoliini. Sosiaaliturvan mahdollisuudet. Helsinki. WSOYpro Oy.
- Järvikoski A. 2013. Monimuotoinen kuntoutus ja sen käsitteet. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki. Viitattu 5.4. 2018. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi>
- Järvikoski A., Martin M., Kippola-Pääkkönen A. & Härkäpää K. 2017. Asiakkaan kehittämisosallisuus kuntoutuksessa. Teoksessa A. Pohjola, M. Kairala, H. Lyly & A. Niskala (toim.) Asiakkaasta kehittäjäksi ja vaikuttajaksi: asiakkaiden osallisuuden muutos sosiaali- ja terveyspalveluissa. Tampere: Vastapaino, 58-81.
- Jääskeläinen A. 2013. Työyhteisön hyvinvoinnin kehittäminen osallistavilla menetelmillä. Toimintatutkimus työhyvinvoinnin kehittämisprosesseista vanhus- ja vammaispalveluja tuottavissa työyhteisöissä Sallassa. Väitöskirja. Lapin yliopisto. ENHANCING THE WELL-BEING OF A WORK UNIT THROUGH PARTICIPATORY METHODS Action research on development processes of well-being at work in work units that provide services for seniors and the handicapped in the municipality of Salla. Viitattu 31.1.2018. Saatavilla: http://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61674/Jaaskelainen_actaE_117pdfA.pdf?sequence=8&isAllowed=y
- Karhula M., Veijola A. & Ylisassi H. 2016. Tavoitteiden asettamisen käytäntö. Teoksessa I. Autti-Rämö, M. Rajavaara A-L. Salminen & A. Ylinen (toim.) Kuntoutuminen. Duodecim. 1. painos. Viitattu 12.5.2018. <http://www.oppiportti.fi/op/ktm00119/do>
- Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunnan www-sivut 2018. Viitattu 6.5.2018 www.kvank.fi
- Kiviniemi K. 1999. Toimintatutkimus yhteisöllisenä prosessina. Teoksessa H. Heikkinen, R. Huttunen & P. Moilanen. Siinä tutkija missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. WSOY. Juva 63-83.
- Ladonlahti T. 2011. Oppimisen merkitys ja mahdollisuudet yhteisöön liittymisen tukemisessa. Teoksessa T. Ladonlahti & R. Pirttimaa (toim.) Erityispedagogiikka ja aikuisuus. Helsinki. Yliopistopaino, 17-41.
- Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 23.6.1977/519. Viitattu 12.5.2018. www.finlex.fi
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/821. Viitattu 13.2.2018. www.finlex.fi
- Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 3.4.1987/380. Viitattu 12.5.2018. www.finlex.fi
- Lapin yliopiston www-sivut 2018. Viitattu 22.4.2018. www.ulapland.fi
- Lehtinen U. 2011. Ammatillisuus ja käyttäjakeskeisyys aikuiskasvatuksessa. Teoksessa T. Ladonlahti & R. Pirttimaa (toim.) Erityispedagogiikka ja aikuisuus. Helsinki. Yliopistopaino, 43-70.

Lindh J., Linnakangas R. & Laitinen M. 2017. Kuvalliset menetelmät nuorten osallisuuden tukemisessa. Teoksessa A. Pohjola, M. Kairala, H. Lyly & A. Niskala (toim.) Asiakkaasta kehittäjäksi ja vaikuttajaksi: asiakkaiden osallisuuden muutos sosiaali- ja terveystalveissa. Tampere: Vastapaino, 110-128.

Miettinen R., Romakkaniemi M. & Laitinen M. 2017. Historialliset painolastit asiakkaiden aseman haastajina. Teoksessa A. Pohjola, M. Kairala, H. Lyly & A. Niskala (toim.) Asiakkaasta kehittäjäksi ja vaikuttajaksi: asiakkaiden osallisuuden muutos sosiaali- ja terveystalveissa. Tampere: Vastapaino, 15- 37.

Mykkänen M. 2015. Tuetusti päätöksentekoon-projekti. Savon Vammaisasuntosäätiö. Loppuraportti. Viitattu 17.4.2018. http://www.savas.fi/userfiles/file/tuettu_paatoksenteko/TUEPA_projektin_loppuraportti_03062015.pdf

Niskala A., Kairala M. & Pohjola A. 2017. Asiakkaan aseman ja toimijaroolin muutos. Teoksessa A. Pohjola, M. Kairala, H. Lyly & A. Niskala (toim.) Asiakkaasta kehittäjäksi ja vaikuttajaksi: asiakkaiden osallisuuden muutos sosiaali- ja terveystalveissa. Tampere: Vastapaino, 7-12.

Osallisuutta ja työllisyyttä edistävän toiminnan laatukriteerit. Viitattu 6.5.2018 <http://www.kvank.fi/wp-content/uploads/Osallisuutta-ja-ty%C3%B6llistymist%C3%A4-edist%C3%A4v%C3%A4n-toiminnan-laatukriteerit.pdf>

Pohjola A. 2017. Asiakkaan pitkä tie palveluihin vaikuttajaksi. Teoksessa A. Pohjola, M. Kairala, H. Lyly & A. Niskala (toim.) Asiakkaasta kehittäjäksi ja vaikuttajaksi: asiakkaiden osallisuuden muutos sosiaali- ja terveystalveissa. Tampere: Vastapaino, 308- 325.

Rauman kaupungin www-sivut 2018. Viitattu 29.1.2018 <https://rauma.fi>

Rajala P. 2016. Matkalla tasa-arvoon: kertomus Satakunnan erityishuollon 60 vuodesta. Satakunnan sairaanhoitopiiri. Printon Trukikoda, Viro.

Salminen A-L., Järvikoski A. & Härkäpää K. 2016. Kuntoutumisen lähtökohdat. Teoksessa I. Autti-Rämö, M. Rajavaara A-L. Salminen & A. Ylinen (toim.) Kuntoutuminen. Duodecim. 1. painos. Viitattu 12.5.2018. <http://www.oppiportti.fi/op/ktm00009/do>

Seppälä H. 2008. Kehitysvammaisten kuntoutus. Teoksessa P. Rissanen, T. Kallanranta & A. Suikkanen (toim.) Kuntoutus. Duodecim. Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu, 507-521.

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301 muutoksineen.

Sosiaali- ja terveysministeriön www-sivut 2018. Viitattu 22.4.2018 stm.fi

Sosiaali- ja terveysministeriön www-sivut 2018a. Viitattu 10.2.2018. <http://stm.fi/vammaispolitiikka>

Sosiaali- ja terveysministeriön www-sivut 2018b. Viitattu 5.4.2018. <http://stm.fi/osallisuuden-edistaminen>

Soste www-sivut 2018. Viitattu 4.3.2018. <https://www.soste.fi/elinvoimaiset-jarjestot/kehittaminen-ja-arviointi-jarjestoissa/arviointityokaluja-3.html>

Stenvall J. & Virtanen P. 2012. Sosiaali- ja terveystalouden uudistaminen. Kehittämisen mallit, toimintatavat ja periaatteet. Tallinna. AS Paketti

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731 muutoksineen.

Suomen vammaispoliittinen ohjelma 2010. Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 10.2.2018. <http://stm.fi/vammaispolitiikka>

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 2015. Viitattu 12.5.2018. <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elaman-tuki/paivatoiminta>

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 2017. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Työpaperi. Viitattu 8.2.2018. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135356/URN_ISBN_978-952-302-917-0.pdf?sequence=1

Tuettu päätöksenteko, opas päätöksentekijälle ja tukihenkilölle. 2014. Savon vammaisasuntosäätiö. Viitattu 29.5.2018. http://www.savas.fi/userfiles/file/esitteet_oppaat/savas_tuepaopas_2014.pdf

Vienonen E. (toim.) 2014. Hyvä arki. Työkaluja asumisen ja toiminnan kehittämiseen. Autismi ja Aspergerliitto ry. Kirjapaino keili Oy. Toinen painos.

Villberg V. 2017. Palkkatyö työhönvalmennuksen tavoitteena kehitysvammaisilla työnhakijoilla. Kuntoutus 1, 33.

Vuoti K., Burakoff K. & Martikainen K. 2009. Jokainen hetki on mahdollisuus: Tutkimus OIVA-hankkeen yhteisöllisen työskentelytavan vaikutuksista. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry. Viitattu 22.4.2018. http://papunet.net/tikoteekki/fileadmin/tiedostot/muut/Jokainen...tutkimusrap__NETTI.pdf

Yhdenvertaisuus.fi www-sivut. 2018. Viitattu 9.9.2018. www.yhdenvertaisuus.fi

YK: yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja. 2015. Suomen YK-liitto. Viitattu 7.4.2018. stm.fi/vammaispolitiikka

LIITE 1

Taina Varjus
Naulan työkeskus
Valajantie 7
26820 Rauma

Tiedote tutkimuksesta

Tiedote päivätoiminnan henkilökunnalle

Teen ylempään ammattikorkeakoulututkintoon liittyvän opinnäytetyöni Naulan työkeskuksen päivätoimintaan. Aiheena on kuvaus päivätoiminnan aloittamisesta. Tarkoitukseni on kehittää alkavan päivätoiminnan sisältöjä ja työmuotoja yhteistyössä työyhteisön, asiakkaiden ja heidän läheistensä kanssa. Tavoitteena on osallistaa sekä henkilökuntaa, asiakkaita että heidän omaisiaan toiminnan kehittämiseen alusta alkaen ja näin luoda edellytykset asiakaslähtöiselle toiminnalle ja tavoiteasettelulle. Tutkimustehtävänä on hankkia tietoa asiakkaiden toiveista ja tarpeista. Tutkimuksen aineisto kerätään 1.2.2018 alkaen päivätoiminnan suunnittelu- ja arviointityöstä ja palavereista, kirjoittamastani päiväkirjasta sekä välittömän asiakaspalautteen kautta, asiakkaiden läheisten palautteen kautta omaisten illasta ja benchmarkkaamalla vastaavien päivätoimintayksiköiden hyviä käytäntöjä.

Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja suostumuksen voi perua missä vaiheessa tahansa syytä ilmoittamatta. Tutkimustuloksia julkaistaessa osallistujien henkilöllisyyttä ei missään vaiheessa paljasteta.

Opinnäytetyöhön liittyvästä tutkimuksesta antaa lisätietoja tarvittaessa tutkimuksen tekijä Taina Varjus (XXXXXXX). Opinnäytetyön ohjaajana on yliopettaja Merja Sallinen Satakunnan ammattikorkeakoulusta (XXXXXXX). Naulan työkeskuksen esimies Minna Gustafsson (XXXXXXX) on antanut luvan tutkimuksen tekemiselle.

Toivon vaikuttamistasi päivätoiminnan tutkimukselliseen kehittämiseen, koska mielipiteesi on tärkeä!

Taina Varjus

LIITE 2

Taina Varjus
Toimintakeskus Toimela
Sinkokatu 1
26100 Rauma

Tiedote tutkimuksesta

Tiedote läheisteniltaan osallistuville

Teen ylempään ammattikorkeakoulututkintoon liittyvän opinnäytetyöni Toimintakeskus Toimelan päivätoimintaan. Aiheena on kuvaus päivätoiminnan aloittamisesta. Tarkoitukseni on kehittää alkavan päivätoiminnan sisältöjä ja työmuotoja yhteistyössä työyhteisön, asiakkaiden ja heidän läheistensä kanssa. Tavoitteena on osallistaa sekä henkilökuntaa, asiakkaita että heidän omaisiaan toiminnan kehittämiseen alusta alkaen ja näin luoda edellytykset asiakaslähtöiselle toiminnalle ja tavoiteasettelulle. Tutkimustehtävänä on hankkia tietoa asiakkaiden toiveista ja tarpeista. Tutkimuksen aineisto kerätään 1.2.2018 alkaen päivätoiminnan suunnittelu- ja arviointityöstä ja palavereista, kirjoittamastani päiväkirjasta sekä välittömän asiakaspalautteen kautta, asiakkaiden läheisten palautteen kautta omaisten illasta ja tutustumiskäynneiltä vastaavista toimintayksiköistä.

Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja suostumuksen voi perua missä vaiheessa tahansa syytä ilmoittamatta. Tutkimustuloksia julkaistaessa osallistujien henkilöllisyyttä ei missään vaiheessa paljasteta.

Opinnäytetyöhön liittyvästä tutkimuksesta antaa lisätietoja tarvittaessa tutkimuksen tekijä Taina Varjus (XXXXXXX). Opinnäytetyön ohjaajana on yliopettaja Merja Sallinen Satakunnan ammattikorkeakoulusta (XXXXXXX). Toimintakeskus Toimelan esimies Minna Gustafsson (XXXXXXX) on antanut luvan tutkimuksen tekemiselle.

Läheisten illan yhteisen osuuden jälkeen päivätoiminnan asiakkaiden läheisille on varattu aikaa yhteiseen keskustelutilaisuuteen. Toivon vaikuttamistasi päivätoiminnan tutkimukselliseen kehittämiseen ja osallistumista keskustelutilaisuuteen, koska mielipiteesi on meille tärkeä!

Taina Varjus

LIITE 3

Taina Varjus
Toimintakeskus Toimela
Sinkokatu 1
26100 Rauma

Tiedote tutkimuksesta

Tiedote asiakkaalle

Teen opinnäytetyöni Toimintakeskus Toimelan päivätoimintaan.

Aiheena on kuvaus päivätoiminnan aloittamisesta.

Tarkoitukseni on ottaa huomioon sinun mielipiteitäsi ja toiveitasi päivätoiminnassa.

Tavoitteena on sinun vaikuttamismahdollisuuksien lisääminen päivätoiminnassa ja tavoitteiden asettelu.

Tutkimuksen aineisto kerätään 1.2.2018 alkaen.

Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista.

Tutkimukseen osallistumisesta on mahdollisuus kieltäytyä.

Sinun henkilöllisyyttäsi ei missään vaiheessa paljasteta.

Opinnäytetyöhön liittyvästä tutkimuksesta antaa lisätietoja tarvittaessa tutkimuksen tekijä Taina Varjus (XXXXXXXX).

Opinnäytetyön ohjaajana on yliopettaja Merja Sallinen Satakunnan ammattikorkeakoulusta (XXXXXXXX).

Toimintakeskus Toimelan esimies Minna Gustafsson (XXXXXXXX) on antanut luvan tutkimuksen tekemiselle.

Toivon vaikuttamistasi päivätoiminnan tutkimukselliseen kehittämiseen, koska mielipiteesi on tärkeä!

Taina Varjus

LIITE 4

Taina Varjus
Suostumus
Toimintakeskus Toimela
Sinkokatu 1
26100 Rauma

Kuvaus päivätoiminnan aloittamisesta -tutkimus

Olen tietoinen Toimintakeskus Toimelan päivätoiminnassa tehtävästä tutkimuksesta. Annan suostumukseni tutkimukseen osallistumisesta. Henkilöllisyys pysyy salaisena lopullisessa tutkimuksessa.

Allekirjoittamalla annan suostumukseni:

Osallistujan allekirjoitus

Nimen selvennys

Päiväys